

MITROPOLITUL GHEDEON AL MOLDOVEI (1653-1659; 1664-1671)

Pr. Constantin C. COJOCARU

Pr. dr. Marcel C. COJOCARU

Scurte considerații introductive

În secolul al XVII-lea, pe scaunul mitropolitan al Moldovei au urcat doisprezece ierarhi: unsprezece mitropoliți și un locțiitor (Calistru Vartic, 1686-1689). Trei dintre acești mitropoliți au avut câte două păstoriri (Anastase Crimca, Ghedeon și Dosoftei), încât numărul schimbărilor de arhieriei în Mitropolia Moldovei a secolului al XVII-lea a fost de cincisprezece. Șapte schimbări au fost pricinuite de trecerea la cele veșnice a mitropoliților, iar în celelalte opt cazuri a fost vorba de retrageri sau înlăturări din scaun¹. Trei dintre mitropoliții acestui secol, Varlaam (1632-1653), Dosoftei (1671-1674; 1675-1686) și Teodosie de la Brazi (1674-1675) au fost canonizați de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române².

Așa cum în secolele trecute Mănăstirea Neamț avusese privilegiul de a fi un standard pentru viața monahală din Moldova, în secolul al XVII-lea, Mănăstirea Secu³ a jucat acest rol important în

---

¹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, „Listele cronologice ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române”, în Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, EIBMBOR, București, 1981, pp. 513-547; aici, p. 524.

² Dacă îi numărăm și pe Sfântul Mitropolit Petru Movilă al Kievului (1633-1646), precum și pe Sfântul Ierarh Ioan de Râșca, episcop la Huși (1667-1674) și la Roman (1674-1685), constatăm că în Calendarul Bisericii noastre sunt înscrise numele a cinci ierarhi din secolul al XVII-lea rodiți de neamul moldovenesc. Vezi Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani și români*, ediția a treia, Editura Trinitas, Iași, 2007, pp. 90-91, 129-140, 145-153; *Sfinți ocrotitori ai Moldovei canonizați în perioada 1992-2009*, ediție îngrijită de arhim. dr. Emilian Nica, Editura Doxologia, Iași, 2009, pp. 16-34 și 89-93.

³ Pe Valea Secului era viața monahală organizată din timpul lui Alexandru Vodă Lăpușneanu (1552-1561; 1564-1568). Aici, Zosin Dragsin, isprăvnicelul de la Ocne (vechea denumire a actualului oraș Târgu Ocna, județul Bacău), a ctitorit

viața Bisericii⁴. Aici, la Secu, a funcționat o vestită școală de limbă slavonă și de limbă greacă, organizată și condusă de egumenul Dosoftei⁵, pe care documentele de cancelarie îl menționează cu atributul de „nastavnic”⁶ și de „dascăl”⁷. La această școală s-a format Sfântul Mitropolit Varlaam Moțoc (1632-1653)⁸, avându-i dascăli pe Dosoftei și pe învățatul călugăr de la Secu Mitrofan, viitorul episcop de Roman (1608-1613 și 1634-1639) și de Huși (1616-1619; 1620-1622; 1626-1634)⁹, și, probabil, pe Anastasie Crimca¹⁰, pe care Mitrofan l-a urmat în scaunul Episcopiei de

---

schitul care i-a purtat numele, Schitul lui Zosin. Nestor Ureche, mare vornic al Țării de Jos, rudă cu Zosin, zidește în 1602, în locul acestui schit, Mănăstirea Secu. Vezi Alexandru I. Gonța, *Un așezământ de cultură de la Alexandru Lăpușneanu pe Valea Secului, înainte de ctitoria lui Nestor Ureche, Schitul lui Zosin*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei” (MMS), anul XXXVIII (1962), nr. 9-12, pp. 694-712, studiu republicat, după manuscris, în volumul: Alexandru I. Gonța, *Studii de Istorie medievală*, texte selectate și pregătite pentru tipar de Maria Magdalena Székely și Ștefan S. Gorovei, cu un cuvânt introductiv de Ioan Caproșu, Editura Dosoftei, Iași, 1998, pp. 211-228 (Noi cităm după varianta publicată în acest volum). Vezi și Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, pp. 750-753; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2 (secolele al XVII-lea și al XVIII-lea), ediția a II-a, EIBMBOR, București, 1994, pp. 16-17.

⁴ Am făcut o sinteză despre personalitățile bisericești din secolul al XVIII-lea provenite de la Mănăstirea Putna în studiul *Antonie, Mitropolit al Moldovei, al Cernigovului și al Belgorodului*, în „Teologie și Viață” (TV), serie nouă, anul XVIII, (LXXXIV), 2008, nr. 7-12, pp. 312-319.

⁵ Alexandru I. Gonța, *art. cit.*, pp. 220-223; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 16-17; Pr. Ion Vicovan, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Editura Trinitas, Iași, 2002, p. 203.

⁶ *Documente privind Istoria României*, „A: Moldova, veacul XVI, vol. III (1571-1590)”, București, 1951, doc. nr. 535 din 24 octombrie 1589, pp. 445-446; *Ibidem*, vol. IV (1591-1600), București, 1952, doc. din 11 iunie 1598, p. 227.

⁷ *Ibidem*, vol. IV, doc. nr. 41, din 1 septembrie 1591, p. 37.

⁸ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 16-17; Pr. Ion Vicovan, *op. cit.*, vol. I, p. 203.

⁹ *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei Române, București, 1979, p. 882. Acest episcop, cu metanie de Secu, cunosător al limbilor greacă și slavonă, dăruia, în 1610, o carte de cântări psaltice, în grecește și slavonește, „ucenicului său, ieromonahul Varlaam”. Desigur că și revenirea în scaunul Episcopiei de Roman a lui Mitrofan, în 1634, s-a făcut cu sprijinul Mitropolitului Varlaam, ucenicul său. Vezi Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopilor Romanului, Rădăușilor și Hușilor în secolul al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea*, în MMS, anul LV (1979), nr. 1-2, pp. 50-51.

¹⁰ *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, p. 882, unde autoarea articolului (Algeria Simota) spune: „Nu este exclus ca educația religioasă și spirituală a lui Varlaam să se fi desăvârșit însă în preajma lui Anastasie Crimca”.

Roman¹¹. S-a susținut ideea că aici s-ar fi călugărit și ar fi învățat și Mitropolitul Anastasie Crimca (episcop la Rădăuți, în 1600; episcop la Roman, în 1606-1608; mitropolit, în 1608-1617; 1619-1629)¹².

Dintre călugării Mănăstirii Secu s-au ridicat opt ierarhi ai Bisericii Moldovei, dintre care trei mitropoliți: Mitropolitul Varlaam Moțoc a urcat în demnitatea de mitropolit din cea de arhimandrit, fără a fi fost, mai întâi, episcop sufragan. Urmașul său, Mitropolitul Ghedeon (1653-1659; 1664-1671), fost episcop de Huși (1645-1653), a urcat în scaunul mitropolitan fără a mai trece pe la episcopii

---

¹¹ Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiiilor Romanului, Rădăuților și Hușilor...*, p. 50. S-ar putea trage concluzia că în decembrie 1607, când episcopul de Roman, Anastasie Crimca, ajunge mitropolit, el așază în locul său pe Mitrofan, tot de la Secu, de unde plecase și el și unde probabil fuseseră împreună ostenitori la școala condusă de Dosoftei.

¹² Despre Mitropolitul Anastasie Crimca, Nicolae Iorga spune: „Nu știm în ce mânăstire și-a făcut învățătura în ale Bisericii și ale cărturăriei”. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, ediția a II-a, București, 1928, p. 244. Opinia, singulară de altfel, că Anastasie Crimca „și avea postrigul călugăresc la Secu” și că aici s-a format cărturărește, aparține Arhimandritului Dionisie I. Udișteanu. Vezi *Popas la 300 de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam Moțoc*, volum îngrijit și editat de Mircea Motrici, Editura Mușatinii, Suceava, 2006, p. 23. Vezi și Protos. Macarie Ciolan, *Mânăstirea Secu*, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1987, p. 70. Susținerea se sprijină pe bunele relații existente între Anastasie Crimca și Varlaam Moțoc, cât și pe faptul că Anastasie Crimca și-a înscris numele între ctitorii Mânăstirii Secu, căreia i-a donat șapte pogoane de vie la Cotnari, în anul 1622. Arhimandritul Dionisie I. Udișteanu, *Graaiul evlaviei străbune*, ediția a II-a revizuită și adăugită, îngrijită și editată de Mircea Motrici, Editura Mușatinii, Suceava, 2005, p. 95. Altă părere, greu de susținut, este aceea că Anastasie Crimca s-ar fi călugărit la Dragomirna. Vezi Pr. prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. prof. Ștefan Lupșa, Pr. prof. Alexandru Filipașcu, *Istoria Bisericii Române, Manual pentru Institututele Teologice*, vol. I (1632), EIBMBOR, București, 1957, p. 344. Majoritatea autorilor propun, cu probabilitate, că Anastasie Crimca s-a călugărit la Mânăstirea Putna și că a învățat la una dintre mânăstirile țării (opinie ce nu exclude Mânăstirea Secu, cu vestita ei școală de slavonie). Vezi D. Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 63; Ipolit Vorobchievici, *Istoria Sfintei Mânăstiri Dragomirna*, ediția a II-a, Cernăuți, 1925, p. 31; N. Grigoraș, *Mitropolitul Anastasie Crimca*, în MMS, anul XXXIV (1958), nr. 3-4, p. 298; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900...*, p. 242; Ștefan S. Gorovei, *Anastasie Crimca. Noi contribuții*, în MMS, anul LV (1979), nr. 1-2, p. 147; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, p. 6; Pr. Prof. Constantin C. Cojocaru, *Mitropolitul Anastasie Crimca. Viața și opera sa (360 de ani de la moarte, 1629-1989)*, în „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor”, I, 1989, p. 70; Idem, *Antonie, Mitropolit al Moldovei, al Cernigovului și al Belgorodului...*, p. 313; Pr. Ion Vicovan, *op. cit.*, vol. I, p. 195.

de Rădăuți și de Roman. Doar cel de al treilea mitropolit cu metanie de Secu, Sava, a onorat toate scaunele arhieresti ale Țării Moldovei (episcop la Huși, în 1653-1656; la Rădăuți, în 1656 -1658; la Roman, în 1658-1660; mitropolit, în 1660-1664)¹³. Dacă însumăm anii în care Mitropolia Moldovei a fost cârmuită în secolul al XVII-lea de mitropoliți secani, ajungem la aproximativ 38 de ani¹⁴. La această cifră am putea adăuga cea a păstoririlor unor ierarhi veniți de la Secu la celelalte eparhii ale Moldovei: cinci episcopi (cu șapte păstoriri)¹⁵ la Huși, pe durata a 38 de ani; doi ierarhi¹⁶, care au păstorit aproximativ șapte ani la Rădăuți; și trei ierarhi, cu patru păstoriri¹⁷,

¹³ Pentru anii de păstorie ai ierarhilor menționați, vezi Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice...*, pp. 524-531.

¹⁴ Din septembrie 1432, până după 4 iulie 1671, pe scaunul mitropolitan s-au perindat trei mitropoliți cu metanie la Secu: Varlaam Moțoc (1632-1653), Gheleon (1653-1659), Sava (1659-1664) și din nou Gheleon (1664-1671). Dacă s-ar dovedi că și Anastasie Crimca a pornit tot de la Secu, ar mai trebui adunați încă aproximativ 18 ani, totalizând cca 56 de ani. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 7-8, 94-95; Idem, *Listele cronologice...*, p. 524.

¹⁵ Mitrofan (1616-1619; 1620-1622; 1626-1634); Gheorghe (1634-1645); Gheleon (1645-1653); Sava (1653-1656) și Ioan (de Râșca) (1667-1674). Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiiilor Romanului, Rădăuților și Hușilor*, pp. 61-64 și 67; Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 121-122; Idem, *Listele cronologice...*, pp. 530-531.

¹⁶ Iorest (1651-1656) și Sava (1656-1658). Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiiilor...*, pp. 58 și 67; Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 118-119; Idem, *Listele cronologice...*, p. 529.

¹⁷ Mitrofan (1608-1613; 1634-1639); Sava (1658-1660) și Ioan (de Râșca) (1674-1685). Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiiilor...*, pp. 50-54 și 66-67; Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 114-115; Idem, *Listele cronologice...*, pp. 526-527. Pentru Sfântul Ierarh Ioan de Râșca, ridicat la demnitatea ierarhică din obștea Mănăstirii Secu și înmormântat la Secu, vezi studiile: Pr. Constantin C. Cojocaru, *Mănăstirea «Sf. Nicolae» din Cetatea Neamț și sfinții porniți de aici: Sfântul Ioan de Râșca și Sfânta Teodora de la Sibla*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, an V (1999), pp. 445-460; Idem, *Sfântul Ierarh Ioan de Râșca*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, an III (1997), pp. 333-348; în „Anuar”, III, 1994-1996, al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, 1999, pp. 81-96; și în „Biserica Ortodoxă Română” (BOR), anul CXVI (1998), nr. 1-6, pp. 182-196. Ambele studii au fost publicate și în volumul Idem, *Pași prin secole de Istorie Bisericească*, Editura Golia, Iași, 2005, pp. 207-226 și 227-245 (în continuare vom cita această ediție); Idem, *Cei doi ierarhi moldoveni cu numele «Ioan de Râșca»*, în „TV”, anul XX (LXXXVI), 2010, nr. 5-8, pp. 163-202. Vezi și Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani și români*, ediția a p. 89-93.

care au ocupat scaunul arhieresc de la Roman pentru aproximativ 22 de ani.

Este foarte important de evidențiat faptul că Mănăstirea Secu avea, chiar de la întemeierea ei, o puternică legătură religioasă și culturală cu sud-vestul Moldovei (să nu trecem cu vederea faptul că ținutul Putna-Vrancea era zona în care s-a născut și a copilărit Mitropolitul Varlaam Moțoc¹⁸). De această zonă o legau donații ctitoricești, de aici au venit primii ctitori¹⁹ și unii egumeni și, probabil, și numeroși alți viețuitori.

1. Activitatea lui Ghedeon înainte de a fi ales mitropolit al Moldovei

a. Preliminarii

Secolul al XVII-lea strălucește în istoria Bisericii Moldovei prin deosebitele realizări ale Sfinților Mitropoliți Varlaam Moțoc, Petru Movilă și Dosoftei, prin jertfa Sfântului Mitropolit martir Teodosie de la Brazi, prin viața deosebită, exemplară, a Sfântului Ierarh Ioan de Râșca și prin activitatea ctitoricească, culturală, artistică și filantropică a Mitropolitului Anastasie Crimca. Nu înseamnă că ceilalți ierarhi au fost niște epigoni. De exemplu, am amintit mai sus, în rezumat, despre cultura deosebită și activitatea de dascăl a Episcopului de Huși și de Roman, Mitrofan.

În studiul de față mi-am propus să mă ocup de viața și activitatea Mitropolitului Ghedeon, veriga de legătură, în timp, între Sfinții Mitropoliți Varlaam și Dosoftei. Intenția mea a fost provocată de faptul că Nicolae Iorga l-a considerat pe Mitropolitul Ghedeon, la un moment dat, chiar un epigon. Iată caracterizarea marelui nostru istoric: „Pe când Varlaam [...] se pregătea de sfârșit, scriindu-și, la

---

¹⁸ Pentru Mitropolitul Varlaam Moțoc și pentru originea sa putneană (vrânceană), Vezi *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, pp. 882-885, cu bibliografie; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 16-31, cu bibliografie. Mai atragem atenția că într-unul dintre testamentele sale, atunci când vorbește despre proprietățile sale din Ținutul Putnei, Varlaam spune că a fost răzeș: „Două mori de la Putna, în gârla dincolo de sat, la Cofești, în vadul de la Procopie [...], după moartea mea să fie amândouă a mănăstirii *c-am fost răzeș*”. V.A. Urechia, *Autografele lui Varlaam Mitropolitul*, extras din *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice (AARMSI)*, seria a II-a, tom X, București, 1889, p. 6.

¹⁹ Am menționat pe primul ctitor, Zosin, isprăvnicul la Ocne, și pe ruda acestuia, Nestor Urechia, vornic al Țării de Jos.

*18 august 1657[...] ultima diată, [...] Ghedeon cârmuia fără cea mai mică strălucire sau cel mai slab semn de originalitate Mitropolia moldovenească, așa de sus înălțată pe vremea lui Vasile Lupu*²⁰.

Mă voi strădui să realizez, ca într-un mozaic, portretul Mitropolitului Ghedeon, adunând cioburile informative ale istoriei, și mă voi preocupa să pun în acest portret, schițat până acum numai în cărbune, și nuanțele luminoase care lipsesc. Astăzi, ne este mai ușor să realizăm ceea ce ne-am propus, după apariția deosebitei lucrări a domnului profesor Petronel Zahariuc dedicată voievodului Gheorghe Ștefan²¹, lucrare ce oferă multe informații despre Mitropolitul Ghedeon și, în general, despre Biserica Moldovei în acea perioadă.

Ghedeon a fost călugăr la Mănăstirea Secu. Aici își avea metania sau, cum se spunea atunci, era „de postrig” din Secu. Nu știm locul nașterii sale, dar ținând seama de faptul că, mai târziu, a fost ucenicul Mitropolitului Varlaam Moțoc²² și observând bunele relații ale sale cu marele ierarh și cu ruda acestuia, Ioan de Râșca, ambii provenind din ținutul Putnei (Vrancea), ne îndeamnă cugetul să propunem că și Ghedeon era putnean²³. În mod deosebit, Ghedeon s-a interesat de proprietățile din ținutul Putnei ale Mănăstirii Secu, fie alături de Mitropolitul Varlaam²⁴, fie din proprie inițiativă²⁵, după cum vom vedea în cele ce urmează.

Despre vârsta sa putem vorbi, la fel, cu aproximație. Dacă acceptăm ipoteza că a murit în 1671²⁶ și că a trăit aproximativ 70 de ani, urcând canonic treptele ierarhice²⁷, înseamnă că s-a născut la

²⁰ N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, ediția a II-a, p. 360.

²¹ Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003.

²² Protos. Macarie Ciolan, *op. cit.*, p. 52.

²³ Mitropolitul Ghedeon apare pentru prima dată în documentele acestor ani abia pe 25 ianuarie 1655, când dă mărturie, împreună cu tot sfatul domnesc, pentru Gheorghe Ștefan, care cumpără satul Poienile, de pe apa Cașinului, în ținutul Troțuș, deci în vecinătatea ținutului Putnei. Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 484.

²⁴ *Ibidem*, p. 72; Arhimandrit Dionisie I. Udișteanu, *Popas la 300 de ani...*, p. 53.

²⁵ Pe 26 aprilie 1655, domnul le poruncește jălba Mitropolitului Ghedeon împotriva lui Dumitrașco Cârnuț, care și-a pus morile pe gârla Putnei, mai jos de morile Mănăstirii Secu, și „au înecat” moara călugărilor. Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 484.

²⁶ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice...*, p. 524.

²⁷ În 1639 (deci la peste 35 de ani), el era egumenul Mănăstirii Secu (Protos. Macarie Ciolan, *op. cit.*, p. 72), iar în 1645 ajunge episcop (Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice...*, p. 531).

începutul secolului și că a fost mai tânăr cu vreo douăzeci de ani decât dascălul său, Varlaam (născut pe la 1580)²⁸.

b. Egumen la Mănăstirea Secu

Pe Ghedeon îl întâlnim ca prim egumen al Mănăstirii „Sfântul Nicolae” din Cetatea Neamț, așa cum aflăm de la duhovnicul Andronic²⁹. Iată ce spune el: „Vasile Lupu Vv. a întemeiat o mănăstire pentru monahi în Cetatea Neamț, cu hramul Sf. Ierarh Nicolae [...] pe care o închină Mănăstirii Secu. Atunci egumenul Efrem de la Secu a pus egumen în mănăstirea din Cetatea Neamț pe Ieromonahul Ghedeon”³⁰.

Ghedeon a stat puțin timp la egumenia ctitoriei lui Vasile Lupu³¹. Mitropolitul Varlaam, dascălul său, l-a așezat egumen la Mănăstirea

²⁸ Arhim. Dionisie I. Udișteanu, *Popas la 300 de ani...*, pp. 12-13.

²⁹ Despre călugărul istoric Andronic (Popovici) (1820-1893), vezi Ierom. Ioanichie Bălan, *Pateric românesc ce cuprinde viața și cuvintele unor cuvioși părinți ce s-au nevoit în mănăstirile românești, secolele XIV-XX*, EIBMBOR, București, 1980, pp. 471-472; Pr. prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Editura Univers enciclopedic, București, 1996, p. 357; Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Patericul mănăstirilor nemțene*, Editura Trinitas, Iași, 2001, pp. 98-99; Schiarhimandritul Andronic (Popovici) duhovnicul și starețul Mănăstirii Noul Neamț, *Aduceri aminte (1820-1892)*, ediție îngrijită de Savatie (Baștovoii), Editura Cathisma, București, 2007.

³⁰ Episcop-Vicar Nestor Vornicescu-Severineanul, *Un manuscris necunoscut al duhovnicului Andronic. Istoria Mănăstirii Secu*, în MMS, anul L (1974), nr. 3-4, p. 189. S-a considerat că duhovnicul Andronic a fost, în general, bine informat, bazându-se pe documentele pe care le-a cunoscut. Totuși, în lista egumenilor de la Secu, recent întocmită (Protos. Macarie Ciolan, *op. cit.*, p. 72), egumenul Efrem nu apare. Al optulea egumen este consemnat ieromonahul Nichifor (1633-1639), urmat de Ghedeon (1639-1645) (*Ibidem*). Dacă totuși o scurtă egumenie a lui Efrem a fost între cea a lui Nichifor și a lui Ghedeon, tragem concluzia că Ghedeon a fost numit egumen la mănăstirea din Cetatea Neamț, în 1638. Atunci s-ar putea fixa înființarea obștii acestei mici mănăstiri. Informația că, în 1641, cetatea, și deci și biserica ei, se reparau (Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 586; Pr. Constantin C. Cojocaru, *Mănăstirea „Sf. Nicolae” din Cetatea Neamț și sfinții porniți de aici: Sfântul Ioan de Râșca; Sfânta Teodora de la Sibla*, pp. 212-213) nu contravine poziției propuse, ci chiar o întărește.

³¹ S-a zis că numirea egumenului pentru mănăstirea din Cetatea Neamț ar fi făcut-o egumenul de la Secu (Episcop Vicar Nestor Vornicescu-Severineanul, *art. cit.*, p. 189). Dar noi considerăm că această problemă era a Mitropolitului Varlaam și a ctitorului Vasile Lupu. Abia mai târziu, după ce s-au terminat lucrările de reparație a cetății și a bisericii de aici și de pictare a acesteia (Misionarul Marco Bandini, care a vizitat Țările Române în 1644-1648, găsește în Cetatea Neamț o biserică cu

Secu (1639-1645), iar la Mănăstirea „Sfântul Nicolae” din Cetatea Neamț a fost așezat egumen un alt ucenic și rudă apropiată a mitropolitului, Ioan de Râșca³². Din dragoste și respect față de Vasile Vodă Lupu, dar și față de egumenul Ioan de Râșca, Mitropolitul Varlaam s-a comportat față de mănăstirea din Cetatea Neamț ca al doilea ctitor³³. Apoi voievodul și mitropolitul au închinat această micuță mănăstire Mănăstirii Secu³⁴.

În calitate de egumen la Secu, Ghedeon este menționat în documentele mănăstirii pentru viile de la Putna, alături de Mitropolitul Varlaam și de alți călugări ai mănăstirii³⁵. Tot el a ctitorit, în 1640, în turnul de sud-est al Mănăstirii Secu, biserica-paraclis cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, biserică necesară pentru pravila călugărească³⁶. Dar această micuță ctitorie era, în același timp, și o prevestire nefastă. În anul 1718, în timpul domniei lui Mihai Racoviță (al doilea domn fanariot al Moldovei, 1715-1726), Cetatea Neamț a fost distrusă definitiv³⁷, rămânând

---

hramul „Sfântul Nicolae”, cu frumoase picturi. N. Iorga, *Istoria Românilor prin călătorii*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Adrian Anghelescu, Editura Eminescu, București, anul MCMLXXXI, p. 228; Pr. Constantin C. Cojocaru, *Mănăstirea „Sf. Nicolae” din Cetatea Neamț...*, p. 213), micuța mănăstire din Cetate a fost închinată, ca metoh, Mănăstirii Secu.

³² Probabil Ioan era venit la acea dată de la Râșca și integrat în obștea Mănăstirii Secu. În 1634, deci la începutul păstoririi lui Varlaam ca mitropolit, ruda sa Ioan se afla încă în soborul Mănăstirii Râșca. *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. XXII (1634), EAR, București, 1974, pp. 348-351, document D, de pe 10 iunie 1634, și pp. 351-353, document E, de pe 12 iunie 1634; Pr. Constantin C. Cojocaru, *Sfântul Ierarh Ioan de Râșca...*, p. 239.

³³ Pentru întreținerea călugărilor din mănăstirea din Cetate și a egumenului lor, ruda sa, Mitropolitul Varlaam a întemeiat în Lunca Vânătorilor, satul de sub Cetate, satul străjerilor Cetății, o prisacă cu zemnic (pivniță, beci, bordei în care se păstrau stupii în Moldova), o moară și o pivă de păsat. V.A. Urechia, *Auto-grafele lui Varlaam Mitropolitul...*, pp. 5 și 7.

³⁴ Se consideră că această închinare s-a făcut în 1646, după restaurarea și sfințirea bisericii săvârșită în acest an, ca un prinos adus de Vasile Lupu prieteniei sale cu Mitropolitul Varlaam. Arhim. Dionisie I. Udișteanu, *Popas la 300 de ani...*, pp. 49 și 52. La această acțiune credem că a subscrib bucuroși și Ghedeon, de curând așezat în scaunul episcopal de la Huși, care, desigur, a participat la sfințire.

³⁵ Protos. Macarie Ciolan, *op. cit.*, p. 72.

³⁶ Idem, *Un vechi așezământ de cultură, civilizație și artă veche românească în baină de sărbătoare: Mănăstirea Secu*, în MMS, anul LXI (1985), nr. 1-3, pp. 183-184; Idem, *Mănăstirea Secu...*, p. 52.

³⁷ Între anii 1716 și 1718 a avut loc Războiul turco-austriac, desfășurat în parte pe teritoriul țării noastre. În toamna anului 1716, trupe austriece pătrunse prin

doar zidurile. După această dată a fost părăsită și s-a părăginit treptat³⁸. În acest timp a dispărut și micuța mănăstire din Cetate, cea care-și dusesese existența vreo opt decenii (1638-1718) ca metoh al Mănăstirii Secu și care avusese prim egumen pe Ghedeon. Bunurile și odoarele rămase de la acea mănăstire au fost adăpostite în paralisul „Adormirea Maicii Domnului”³⁹, ctitorit de același Ghedeon.

c. Episcop la Huși

Cum am arătat și mai sus, la Episcopia de Huși au păstorit mai mulți ierarhi proveniți dintre călugării de la Mănăstirea Secu. Învățaatul episcop Mitrofan păstora pentru a treia oară la Huși (1626-1634), pentru a fi mutat apoi iar la Roman. În locul lui a păstorit la Huși episcopul Gheorghe (între 1634 și 1645, anul retragerii sale⁴⁰), fost egumen la Secu⁴¹. Episcopul Gheorghe a participat, alături de ceilalți ierarhi moldoveni (Mitropolitul Varlaam, episcopii Evloghie al Romanului și Anastasie al Rădăușilor) la Sinodul de la Iași, din 1642⁴².

---

trecătorile munților s-au întărit în Cetatea Neamț și în câteva mănăstiri din jur și au întreprins de aici o năvală spre Iași, încercând să-l prindă pe domnul Mihai Racoviță (Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, precedat de *O samă de cuvinte*, texte, introducere, note și glosar de Iorgu Iordan, Editura Științifică, București, 1968, pp. 129-131 și 136; Radu Popa, *Cetatea Neamțului*, Editura Meridiane, București, 1968, pp. 22-23. Pr. Constantin C. Cojocaru, *Mănăstirea „Sf. Nicolae” din Cetatea Neamț...*, pp. 218-219.

³⁸ Radu Popa, *op. cit.*, p. 23.

³⁹ Protos. Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu...*, p. 52.

⁴⁰ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice...*, p. 531.

⁴¹ Dacă în studiul din 1979 Mircea Păcurariu nu putea preciza cu exactitate unde a avut Episcopul Gheorghe metania (*Contribuții la istoria Episcopilor Romanului, Rădăușilor și Hușilor...*, p. 62), într-un alt studiu, de mai târziu, revine cu mențiunea: „probabil fost egumen la Secu”. Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, p. 121. Macarie Ciolan (în *Mănăstirea Secu*, p. 71) îl numără între egumenii Mănăstirii Secu, în 1629-1633, apoi episcop la Huși, începând cu decembrie 1633.

⁴² Irineu (Mihălcescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei), *Petru Movilă și Sinodul de la Iași*, în „Mitropolia Moldovei”, anul XVIII (1942), nr. 12 (număr consacrat Comemorării Sinodului de la Iași, 1942), p. 512; I. Minea, *Câteva precizări și interpretări noi în legătură cu Sinodul de la Iași (1642)*, în rev. cit., p. 525; Prof. dr. M. Șesan, *Soborul de la Iași din 1642*, în rev. cit., p. 543; Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*; vol. III, partea întâi, partea a doua: „De la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul epocii fanariote (1601-1821)”, ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu, Editura BIC ALL, București, 2007, p. 80; Pr. prof. Ioan Rămureanu,

După retragerea Episcopului Gheorghe, Mitropolitul Varlaam așază episcop la Huși, cu acordul domnului Vasile Lupu, pe ucenicul său, Ghedeon⁴³ (1645, înainte de 11 aprilie – iulie, 1653⁴⁴). Mitropolitul dorea să aibă în sinodul mitropolitan, în continuare, un secan și un ucenic de-al său⁴⁵.

Prin scrisoarea lui Vasile Lupu, din 11 aprilie 1645, către șoltuzul și pârgarii din Huși, marele domnitor îi înștiința că a așezat acolo episcop pe Ghedeon: „M-am milostivit Domnia mea și am miluit cu acel scaun de acolo pe rugătoriiu nostru Ghedeon Episcopul”. Prin aceeași scrisoare le porunca să înapoieze Episcopiei toți vecinii și poslușnicii luați de târg. Pe 15 ianuarie 1653, la plângerea episcopului, același domn porunca vornicilor din Huși să nu mai globească și să nu mai prade satele episcopiei⁴⁶. Putem concluziona că Episcopul Ghedeon era un apropiat al lui Vasile Vodă Lupu, desigur și pentru faptul că era ucenic al Mitropolitului Varlaam Moțoc.

Chiar la începutul păstoriei sale la Huși (4 iunie 1645) îl găsim pe Episcopul Ghedeon semnând, alături de ceilalți ierarhi moldoveni⁴⁷,

Pr. prof. Milan Șesan, Pr. prof. Teodor Bodogae, *Istoria bisericească universală pentru Institutele Teologice, vol. II (1054-1982)*, EIBMBOR, București, 1993, p. 311; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiiilor...*, pp. 52, 57, 62; Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 41, 115, 119 și 121; Protos. Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu...*, p. 71; Pr. Ion Vicovan, *op. cit.*, vol. I, p. 216. O poziție aparte, care neagă participarea la sinod a ierarhilor moldoveni, are Al. Elian, în „Cuvânt înainte” la *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe (1642)*, traducere de Alexandru Elian, EIBMBOR, București, 1981, p. 7.

⁴³ Protos. Macarie Ciolan, *Un vechi așezământ de cultură...*, p. 183.

⁴⁴ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice...*, p. 531.

⁴⁵ Episcopul Anastasie de la Roman (1644-1658) își avea metania la Mănăstirea Moldovița, însă nu se știe de la ce mănăstire provenea Episcopul Ștefan de la Rădăuți (1644-1646). Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiiilor...*, pp. 52-53 și 57-58.

⁴⁶ Melchisedec, *Cronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire*, București, 1869, pp. 116-121; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria episcopiiilor...*, p. 62.

⁴⁷ Varlaam, mitropolitul Sucevei, Anastasie, episcopul Romanului, și Ștefan, episcopul Rădăuților. Dr. Ioan Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, p. 66, nota 1; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopiiilor...*, p. 58.

scrisoarea de mărturie în favoarea Mitropolitului Ilie Iorest al Ardealului⁴⁸ către țarul Moscovei⁴⁹.

Se susține că Episcopul Ghedeon de Huși a participat, alături de Mitropolitul Varlaam și de ceilalți ierarhi ai Moldovei (Evloghie al Romanului și Anastasie al Rădăuților), împreună cu ierarhii din Țara Românească (Mitropolitul Teofil, episcopii Ignatie de Râmnic și Ștefan de Buzău) la sinodul care a aprobat *Răspunsul la Catehismul calvinesc* al Mitropolitului Varlaam⁵⁰. Până acum, istoricii nu s-au

---

⁴⁸ Ilie Iorest, ardelean de origine, a fost călugăr de Putna, mitropolit al Ardealului (1640-1643) ca urmare a recomandării lui Vasile Lupu, înlăturat și întemnițat de principele calvin Gheorghe Rákóczy I al Ardealului (1630-1648), retras în Moldova, la Putna, merge cu scrisoare de recomandare a ierarhilor moldoveni și a egumenilor de la mănăstirile Putna, Moldovița, Slatina și Bistrița, în iunie 1645, la țarul Moscovei, după milostenie, ca să-și răscumpere datoria față de cei 24 de garanți (chezași) care l-au scos din temniță. Dr. Ioan Lupaș, *op. cit.*, pp. 64-66; N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, ediția a II-a, pp. 326-328; Pr. prof. Gheorghe I. Moisescu și coautorii, *op. cit.*, vol. II, pp. 28-29; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 65-68; Idem, *Mitropolitul Ilie Iorest al Transilvaniei*, în vol. aceluiași: *Studii de Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, EAR, București, 2005, pp. 14 și 15.

⁴⁹ Se susține că scrisoarea ierarhilor și egumenilor moldoveni, ca și scrisoarea-pașaport dată de Vasile Lupu erau adresate Țarului Mihail III Fiodorovici Romanov (1613-1645). Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, p. 67; Idem, *Mitropolitul Ilie Iorest al Transilvaniei*, pp. 15, 25-26; Pr. Ion Vicovan, *op. cit.*, vol. I, p. 224. Alți istorici susțin că scrisorile erau adresate tânărului țar, Aleksei Mihailovici (1645-1676): Melchisedec, *Epistola ierarhilor Moldovei către Alexiu Mihailovici țarul Moscovie în favoarea lui Orest mitropolitul Ardealului*, în „Familia”, anul 1890, pp. 266-267. Cităm conform Dr. Ioan Lupaș, *op. cit.*, p. 66, nota 1; N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, ediția a II-a, p. 361. E adevărat că, în 1645, urcă pe tronul de la Moscova țarul Aleksei. Succedând, la doar 16 ani, tatălui său, Mihail III Fiodorovici Romanov, conducerea reală a treburilor statului a avut-o educatorul său, Boris Ivanovici Morozov (1590-1661), până în 1650, deci până la vârsta de 21 de ani a țarului. *Mic dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică Română, București, 1972, p. 1432; Marcel D. Popa, Horia C. Matei, *Mică enciclopedie de Istorie Universală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 389. E adevărat că Mitropolitul Ilie Iorest l-a găsit deja la conducerea Rusiei pe tânărul țar Aleksei Mihailovici Romanov, care l-a primit într-o primă audiență pe 26 august 1645. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Ilie Iorest al Transilvaniei...*, p. 26.

⁵⁰ Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Editura Minerva, București, 1976, p. 158, nota 2, cu bibliografie.

pronunțat dacă sinodul s-a ținut în 1644 sau în 1645⁵¹. Dar dacă se dovedește că Episcopul Ghedeon de Huși a participat la sinod, el fiind așezat episcop înainte de 11 aprilie 1645, este clar că sinodul s-a ținut în 1645, după data înscăunării sale⁵².

Episcopul Ghedeon a păstorit pe credincioșii eparhiei sale cu multă dragoste și responsabilitate față de Biserica lui Hristos. Eparhia sa cuprindea în dreapta Prutului ținutul Fălciu (până către Dunăre), iar în stânga Prutului se întindea peste codrul Tigheciului (ținutul Tigheci), până către hotarul Bugeacului (stăpânit de turci) și peste ținuturile Lăpușna, Orhei și Soroca⁵³.

d. Evenimentele din primăvara anului 1653. Retragerea Mitropolitului Varlaam

Viața liniștită a Episcopului Ghedeon se schimbă brusc în ziua de 3 aprilie 1653, când logofătul Gheorghe Ștefan, sprijinit din Transilvania și din Țara Românească de oaste, ocupă Iașul și se proclamă domn⁵⁴. Ca și predecesorul său, acest nou domn⁵⁵ se ridică din rândurile mării nobilimi moldovene. Vasile Lupu se refugiază la Cămenia

⁵¹ *Ibidem*, p. 158; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, p. 24.

⁵² Numai că în acceptarea acestei liste de participanți, problema rămâne tot nerezolvată, deoarece Episcopul Evloghie al Romanului murise în 1644 (data este nesigură, probabil între 18 aprilie și 25 iunie). Vezi Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice...*, p. 527. Deci din lista de participanți la sinod trebuie exclus fie Evloghie, fie Ghedeon.

⁵³ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopilor...*, p. 50. Despre hotarul ținutului Tigheci cu Bugeacul, vezi Constantin Burac, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academica, București, 2002, pp. 386-388. Despre ținuturile Fălciu, Soroca, Orhei și Lăpușna, vezi *Ibidem*, pp. 352-357, 364-367, 368-371 și 372-382.

⁵⁴ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace*, în *Opere*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958, p. 141; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 126.

⁵⁵ Gheorghe Ștefan, fiul lui Dumitrașco Ștefan, mare logofăt, căsătorit cu Safta (Ilisfta), fiica lui Toader Boul vistiernic și nepoata lui Cozma Șarpe, mare postelnic din secolul XVI; cumnat cu Ștefan Boul, mare vornic. A avut diferite funcții (titluri): Solul lui Vasile Lupu la nunta principelui Transilvaniei, Gheorghe Rákoczy II (în martie, 1644); solul lui Vasile Lupu la Gheorghe Rákoczy II (noiembrie 1645, februarie 1646 etc.); în cursul acestor repetate solii a stabilit relații cu Gheorghe Rákoczy II și o înțelegere contra lui Vasile Lupu; mare spătar (7 februarie 1647 – 12 august 1650); mare logofăt (15 octombrie 1651 – 3 aprilie 1653). S-a ridicat

și face apel la cazaci⁵⁶. Mitropolitul Varlaam se retrăsese la munte, la Mănăstirea Secu, după cum ne relatează cronicarul Miron Costin, martor la evenimente. Așa că „moltiva de domnie” a noului domn a fost citită de Episcopul Ghedeon al Hușilor⁵⁷ în Biserica „Sfântul Nicolae”-Domnesc din Iași, în ziua de 4 aprilie.

În acele zile, la Iași se aflau Patriarhul Antiohiei, Macarie III Zaim (12 decembrie 1647 – 12 iunie 1672), însoțit de fiul și arhidiaconul său, Paul de Alep⁵⁸, călători prin țări ortodoxe europene (Moldova, Țara Românească, Ucraina, Rusia)⁵⁹. Ne-am fi așteptat ca jurnalul lor

---

împotriva lui Vasile Lupu, sprijinit de Matei Basarab și de Gheorghe Rákoczy al II-lea, și a devenit domn al Moldovei (1653-1658). Miron Costin, *op. cit.*, pp. 135-142; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, EER, București, 1971, p. 449. Gheorghe Ștefan era un domn învățat și înțelept, la a cărui curte se afla și Nicolae Mileșcu Spătarul. După mărturiile boierilor mai bătrâni, era mai priceput la învățarea solilor și la răspunsul scrișorilor decât Vasile Lupu. N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1980, p. 285.

⁵⁶ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 127-128.

⁵⁷ Miron Costin, *op. cit.*, p. 141; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 126.

⁵⁸ Paul de Alep a lăsat scris în limba arabă jurnalul lor de călătorie, cunoscut nouă sub titlul *Călătoriile Patriarbului Macarie*. Ultima variantă în traducere românească a acestei lucrări, foarte interesantă pentru istoria Țărilor Române în secolul al XVII-lea, este publicată în *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, volum îngrijit de M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Mustafa Ali Mehmet, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, pp. 21-307.

⁵⁹ Considerăm necesar, pentru iconomia acestui studiu, să prezentăm, pe scurt, etapele acestei călătorii, mai ales pe cele care ne interesează. Antiohienii au călătorit prin cele patru țări ortodoxe între 9 iulie 1652 (plecarea din Damasc) și 1 iulie 1659 (întoarcerea în Damasc). Pe 17 ianuarie 1653 sosiseră la Galați, iar pe 23 ianuarie ajunseseră în Iași. Aici, așadar, au fost martori la evenimentele din 3 și 4 aprilie. Pe 13 octombrie 1653, ei pleacă din Iași spre Țara Românească, nevoiți să poposească mai mult în orașul de graniță Focșani. Patriarhul Macarie este nevoit să revină la Roman, ca să roage pe Domnul Gheorghe Ștefan să le permită trecerea în Țara Românească. Pe 13 noiembrie se afla la Roman. Pe 22 noiembrie trec în Țara Românească, unde stau până pe 22 mai 1654. În această zi pleacă din Târgoviște spre Rusia, prin Moldova. Pe 2 iunie 1654 ajung în Iași, unde stau doar câteva zile, îndreptându-se apoi spre Ucraina lui Bogdan Hmelnițki și spre Rusia. Stau în orașul Colonna (la sud-est de Moscova), de pe 17 august 1654 până pe 26 ianuarie 1655, când li se permite să intre în Moscova. Stau în Moscova până pe 29 mai 1656. Pe 1 septembrie 1656 erau din nou în Iași. Pe 8 octombrie pleacă spre Țara Românească, cu opriri în Roman, Bacău și în alte localități din sudul Moldovei. Pentru acest rezumat am folosit: Asist. Mircea Păcurariu, *Legăturile Țărilor Române cu Patriarhia Antiohiei*, în „Studii Teologice”, anul XVI (1964), nr. 9-10, pp. 598-603.

de călătorie să ne dea mai multe informații despre evenimente. Dar oaspeții antiohieni, adăpostiți probabil la Mănăstirea Golia, consemnează speriați că „locuitorii țării s-au schimbat cu toții în tâlhari răzvrățiți”⁶⁰. Totuși sunt nevoiți să recunoască faptul că, la ieșirea Domnului Gheorghe Ștefan din biserică, „boierii, armata și tot poporul au îngenuncheat înaintea lui și i s-au supus pentru că era din neamul lor”⁶¹.

S-au făcut destule supoziții și speculații referitoare la evenimentele petrecute la Iași în acele momente, s-au formulat numeroase întrebări și s-au încercat diverse răspunsuri. Pe câteva dintre acestea, mai vechi și mai noi, ne îngăduim să le prezentăm în cele ce urmează.

Cităm, pentru început, poziția marelui istoric Nicolae Iorga: „Varlaam se dusese «la munte» [...] în clipa trădării și a răscoalei, lăsând pe un arhieru cu conștiința mai ușoară să încunune pe ambițiosul biruitor. Nici Anastasie de Roman, nici episcopul de Rădăuți [...] nu alergară la chemarea călcătorului de credință și de jurământ. Gheleon de Huși nu se uită însă așa de aproape la trecutul și vrednicia morală a domnului celui nou și turnă pe creștetul lui unsul sfințirii. El ajunsese astfel mitropolit”⁶².

S-a pus fireasca întrebare: De ce Mitropolitul Varlaam s-a retras la Mănăstirea Secu tocmai în aceste momente? Prof. Petronel Zahariuc răspunde: „Mitropolitul Varlaam era «ieșit la munte, la mănăstirea Săcul»; deoarece fusese un colaborator apropiat al lui Vasile Vodă, a fost nevoit să fugă din calea noului domn. O dată cu el s-au adăpostit și episcopii de Roman și de Rădăuți, Anastasie și Iorest”⁶³.

Arhimandritul Dionisie Udișteanu consemnează, la rândul său, două păreri ale unor istorici și cercetători în legătură cu retragerea la Secu a Mitropolitului Varlaam:

a. Varlaam s-a retras din scaun la Secu, deoarece nu se împăca cu Vasile Vodă Lupu. Domnul s-a înconjurat de cazaci și de greci

⁶⁰ *Călători străini despre Țările Române...*, vol. VI, p. 76. Era normal să fie supărați de plecarea lui Vasile Lupu, care le promisese să plătească și Patriarhiei Antiohiei toate datoriile. Asist. Mircea Păcurariu, *Legăturile Țărilor Române cu Patriarhia Antiohiei...*, pp. 597-599.

⁶¹ *Călători străini despre Țările Române...*, vol. VI, p. 76. Domnul Gheorghe Ștefan le-a fost o gazdă bună antiohienilor, iar ei, la rândul lor, au sprijinit mai târziu la Moscova, așa cum vom vedea, politica domnului Moldovei.

⁶² N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, ediția a II-a, p. 360.

⁶³ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 126.

și și-a pierdut prietenii din țară. Mitropolitul Varlaam ar fi încercat pe toate căile să-l oprească pe domn să nu ducă țara în prăpastie prin politica și prin lăcomia sa nemărginită. Nereușind cu vorbe bune, mitropolitul l-a „probozit” (certat) pe domn în divanul țării, înaintea tuturor boierilor, dându-i și două palme peste obraz, pentru care domnul l-ar fi lovit pe acesta cu buzduganul în piept. De rușine, mitropolitul s-a retras în munte, la Mănăstirea Secu, după ce a aruncat blestemul asupra domnului său⁶⁴. A urmat înfrângerea și plecarea lui Vasile Lupu. Revenit în cea de a doua scurtă domnie (28 aprilie – 8 iulie, 1653), Vasile Lupu ar fi venit la Mănăstirea Secu și s-ar fi împăcat cu Mitropolitul Varlaam⁶⁵.

b. Mitropolitul Varlaam s-a retras din scaun la Secu, deoarece nu ar fi fost pe placul noului domn, Gheorghe Ștefan Voievod⁶⁶.

Cum crede Dionisie Udișteanu și cum realitatea istorică o dovedește, între Mitropolitul Varlaam și Vasile Vodă Lupu nu au fost vreodată neînțelegeri și certuri pe probleme politice. Varlaam a fost un credincios prieten al domnului și în aceste chestiuni, deoarece a mers în Țara Românească, la Târgoviște, în 1644, la Matei Basarab, și la Rașkov, în Ucraina, în 1652, la Bogdan Hmelnițki, hatmanul cazașilor, „pentru trebe domnești și ale norodului”⁶⁷.

Cu noul domn, Gheorghe Ștefan Voievod, Mitropolitul Varlaam a fost în relații bune și înainte de domnie, și în timpul ei⁶⁸.

⁶⁴ G.T. Căliman, *Călătoria lui Paul de Alep cu patriarbul Macarie al Antiochiei prin Moldova și Țara Românească*, traducere în „Arhiva istorică a României”, an I, t. I, partea II, București, 1864, pp. 67-69. Cităm după Arhim. Dionisie Udișteanu, *Popas la 300 de ani...*, pp. 51-52.

⁶⁵ Arhim. Dionisie Udișteanu, *Popas la 300 de ani...*, p. 52. Reținem de aici ideea că, în perioada celei de-a doua domnii a lui Vasile Lupu, Varlaam se afla tot la Secu.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 51, citând pe N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, vol. I, ediția a II-a, București, 1925, pp. 269 și 313. Ideea este susținută, mai nou, și în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, p. 882, și, așa cum am văzut mai sus, și de Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 126.

⁶⁷ Arhim. Dionisie Udișteanu, *Popas la 300 de ani...*, p. 53 și nota 119.

⁶⁸ Acest adevăr este dovedit de intervenția voievodului Gheorghe Ștefan, pe 24 ianuarie 1654, pentru unele proprietăți din ținutul Neamț ale fostului mitropolit, și pe 19 decembrie 1655, pentru stăpânirea morilor de la gârla Putnei, „ce au fost făcute de rugătorul domniei sale, Varlaam Mitropolitul, ce au fost de Suceavă”. Arhim. Dionisie Udișteanu, *Popas la 300 de ani...*, p. 53. Nestor Vornicescu presupune că hrisoavele de întărire date de Gheorghe Ștefan pentru Mănăstirea „Sfântul Nicolae” din Cetatea Neamț, ca și cele pentru Mănăstirea Secu, au fost date „prin mijlocirea Mitropolitului Varlaam, care se afla acum paretisit la Mănăstirea Secu”. Episcop Vicar Nestor Vornicescu-Severineanul, art. cit., p. 189.

Așa că motivul retragerii din scaun a Mitropolitului Varlaam trebuie căutat în altă parte, și anume în suferința sa trupească. Când cronicarul Miron Costin spune că pe 4 martie 1653 Mitropolitul Varlaam nu era în Iași ca să citească „moltiva de domnie” lui Gheorghe Ștefan Vodă, ci că era „ieșit la munte, la mănăstirea Săcul”, nu precizează că plecase pe 1, 2 sau 3 martie, ci spune simplu că lipsea. Mitropolitul era suferind și Domnul Vasile Lupu, cu casa și cu curtea sa, l-a cercetat pe 11 februarie 1653⁶⁹. Așadar, la această dată boala mitropolitului era declanșată: „fulgerarea mâinii” (paralizia⁷⁰), care l-a obligat să se retragă la mănăstirea sa de metanie⁷¹. Evenimentele de pe 3 și 4 martie nu l-au mai găsit în Iași. Ne-am putea gândi și la faptul că boala mitropolitului a fost provocată tocmai de cearta lui cu voievodul (despre care am pomenit mai sus), pentru că politica din ultima vreme a lui Vasile Lupu nu mai convenea nici mitropolitului, nici țării⁷².

De ce „moltiva de domnie” nu a fost citită noului domn de următorul ierarh, episcopul de Roman, ci de ultimul ierarh al Moldovei, episcopul de Huși? Pentru că așa a rânduit Mitropolitul Varlaam de la Secu, ca, în lipsa lui, întronarea domnului să fie binecuvântată de ucenicul său, Episcopul Ghedeon⁷³. Poate aceasta a fost și

⁶⁹ Paul de Alep, în *Jurnalul* său, spune: „Vineri dimineața (11 februarie) am văzut pe măriă sa domnul când ieșea în procesiune și se ducea să vadă pe mitropolitul țării numit Varlaam, care era bolnav”. *Călători străini despre Țările Române...*, vol. VI, p. 55. Din *Jurnalul* arhidiaconului antiohian nu reiese că Patriarhul Macarie s-ar fi întâlnit cu Mitropolitul Varlaam. Antiohienii au aflat numele mitropolitului și faptul că era bolnav. Deci în toate studiile unde se afirmă că Varlaam l-a primit la Iași pe Patriarhul Macarie al Antiohiei este o exagerare. Cu siguranță mitropolitul s-a bucurat că Biserica Moldovei este vizitată de un patriarh apostolic și a fost de acord cu această vizită. Dar boala îl ținea departe de evenimente. De aceea *Jurnalul* lui Paul de Alep, atunci când vorbește despre șederea ierarhilor la Iași, prezintă numai relațiile lor cu domnul. Vezi și Arhim. Dionisie Udișteanu, *Popas la 300 de ani...*, p. 53 și nota 120.

⁷⁰ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, p. 29.

⁷¹ Arhim. Dionisie Udișteanu, *Popas la 300 de ani...*, p. 51, spune: „Varlaam Mitropolitul [...] în primăvara anului 1653, bătrân, obosit și măcinat de multe suferințe, a părăsit scaunul mitropolitan și s-a retras la munte, la Secu, metania sa”.

⁷² Despre politica promovată de Vasile Lupu în ultimii ani, vezi *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, pp. 77-78 și 95; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 49-103. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, p. 71, vorbind despre căderea de la domnie a lui Vasile Lupu, rezumă situația în câteva cuvinte „țara nefiindu-i favorabilă”.

⁷³ Protos. Macarie Ciolan, *Un vecchi așezământ de cultură...*, p. 183.

solicitarea lui Gheorghe Ștefan Vodă⁷⁴. Prin acest gest, Varlaam voia să arate noului domn că Biserica rămâne în pace cu Puterea. Cel mai grăitor argument în susținerea acestei teze este faptul că peste numai câteva zile, toți cei trei episcopi erau alături de noul domn la slujba Învierii⁷⁵. Prin urmare, exprimarea că Episcopul Ghedeon a fost „nevoit” să citească „molitva de domnie”⁷⁶ nu se susține.

2. Ghedeon, Mitropolit al Moldovei

a. Alegerea lui

Episcopul Melchisedec spune: „[...] cu ocazia paretelui Mitropolitului Varlaam, rămânând scaunul Mitropoliei vacant, Ghedeon, pentru deosebitele sale merite sau, mai bine, pentru un particular favor ce avea la Domnul Gheorghe Ștefan, fu ridicat de-a dreptul în scaunul Mitropoliei”⁷⁷.

S-a pus adeseori întrebarea: Când a urcat Episcopul de Huși Ghedeon în scaunul de mitropolit? În prima domnie, scurtă, a lui Gheorghe Ștefan (3 aprilie – 28 aprilie 1653) sau la începutul celei de a doua (adică după 8 iulie 1653)? Părintele Profesor Mircea Păcurariu crede că ridicarea lui Ghedeon în scaunul mitropolitan s-a făcut abia în iulie, când Gheorghe Ștefan a ocupat definitiv scaunul domnesc⁷⁸. Dacă aceasta va fi fost și dorința mitropolitului Varlaam, ca ucenicul său Ghedeon să-i urmeze în scaun, și noi așa credem, înseamnă că Ghedeon a putut urca în scaunul mitropolitan chiar în aprilie. S-a mai pus întrebarea dacă în cea de-a doua domnie, scurtă, a lui Vasile Lupu (28 aprilie – 8 iulie 1653), Mitropolitul Varlaam s-a întors în scaunul mitropolitan. Dar conform canoanelor Bisericii, Mitropolitul Varlaam bolnav, cu mâna dreaptă „fulgerată” (paralizată), retras la Mănăstirea Secu, nu mai putea sluji.

---

⁷⁴ Melchisedec, *Cronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire...*, pp. 121-122, spune că Ghedeon avea „un particular favor [...] la Domnul Gheorghe Ștefan”.

⁷⁵ Ne informează în jurnalul său Paul de Alep, prezent la evenimente împreună cu Patriarhul Macarie al Antiohiei. Vezi *Călători străini despre Țările Române...*, vol. VI, p. 78.

⁷⁶ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 126.

⁷⁷ Melchisedec, *Cronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire...*, pp. 121-122.

⁷⁸ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, p. 94; Idem, *Listele cronologice...*, p. 524.

În plus, poate era și supărat pe Vasile Lupu. Domnitorul moldovean l-a considerat pe mitropolitul Ghedeon un om al său, căruia îi dăduse, cu ani în urmă, scaunul Episcopiei Hușilor. Domnul știa că Ghedeon este ucenicul apropiat al lui Varlaam și nu mai îndrăzne să facă un alt gest necugetat împotriva vrednicului și suferindului mitropolit Varlaam, alungând din scaunul mitropolitan pe ucenicul acestuia. Prin urmare, consider că Ghedeon a fost mitropolit în funcție și în timpul celei de-a doua domnii a lui Vasile Lupu. Mai mult, am prezentat mai sus și părerea că Vasile Lupu, revenit în cea de a doua domnie, ar fi mers la Secu și s-ar fi împăcat cu Mitropolitul Varlaam⁷⁹.

S-ar mai putea pune problema că, din cauza vremurilor tulburi, poate nu s-a trecut imediat la alegerea unui nou mitropolit.

Indiferent care dintre aceste situații a fost cea reală, cele două domnii scurte, atât cea a lui Gheorghe Ștefan, cât și a lui Vasile Lupu, merită menționate. Important este că Ghedeon a fost mitropolit al Sucevei în timpul domniei lui Gheorghe Ștefan Vodă, căruia i-a fost un sfetnic de încredere. A urcat în scaunul mitropolitan direct din scaunul Episcopiei de la Huși, fără a mai trece, așa cum am mai menționat, prin scaunele de la Rădăuți și de la Roman. A colaborat, după cum era și firesc, cu sufraganii săi, fără să se simtă vreo animizitate. Și nici nu se putea altfel, deoarece de la Mănăstirea Secu veghea (până în vara anului 1657⁸⁰) suferindul, dar vrednicul, proin-mitropolit Varlaam.

Ne vom opri, în cele ce urmează, asupra evenimentelor deosebite ale păstoriei Mitropolitului Ghedeon.

b. Solia la Moscova. Primul tratat moldo-rus

Țarul Aleksei Mihailovici împlinise în 1650 vârsta de 21 de ani și luase singur, cel puțin formal, cărma imperiului⁸¹. În timpul

⁷⁹ Arhim. Dionisie I. Udișteanu, *Popas la 300 de ani...*, p. 52.

⁸⁰ Ultimul testament (diată) a Mitropolitului Varlaam a fost cel din 18 august 1657. După această dată a trecut la cele veșnice, fiind înmormântat lângă zidul de miazăzi al bisericii Mănăstirii Secu. V.A. Urechia, *op. cit.*, pp. 5-6; Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, p. 29; Idem, *Listele cronologice...*, p. 524.

⁸¹ Boris Ivanovici Morozov, educatorul țarului și șeful guvernului în timpul domniei acestuia, a provocat, datorită politicii sale, răscoala din Moscova, în 1648. Exilat de formă, s-a reîntors în Moscova, conducând din umbră afacerile de stat. *Mic dicționar enciclopedic...*, p. 1432.

domniei sale apar în Rusia primele elemente ale „Absolutismului”⁸². Același țar Aleksei inaugurează politica de apărare a creștinilor din Imperiul Otoman⁸³ sau, mai bine zis, de luare sub ocrotirea Rusiei a acestor creștini supuși turcilor. El încearcă, așadar, să atragă de partea lui pe domnii Țărilor Române. Domnul Țării Românești, Matei Basarab (1632-1654), prudent, declină oferta, dar Gheorghe Ștefan al Moldovei se arată dispus pentru o înțelegere. Astfel se deschide în istoria Moldovei un nou și interesant capitol al relațiilor cu rușii⁸⁴, încununat cu un prim tratat⁸⁵.

La începutul anului 1654 are loc un schimb de scrisori între Moldova și Moscova⁸⁶. Domnul Moldovei îl aprecia și îl respecta pe Mitropolitul Ghedeon și a hotărât să-l trimită la Moscova pentru încheierea tratatului.

La Moscova păstora Nikon, al șaselea patriarh al Bisericii Pravoslavnice Ruse (1652-1658, † 1681), sfetnic al țarilor și cu mare influență în viața politică și administrativă a Rusiei⁸⁷. Gheorghe Ștefan

⁸² *Ibidem*, p. 1030.

⁸³ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, p. 99.

⁸⁴ „Noi mai avusesem și mai înainte, pe vremea lui Ștefan cel Mare, și apoi, de curând, pe vremea lui Miron Barnovschi și Vasile Lupu, legături cu îndepărtatul stăpânitor de la Moscova. Erau legături de rudenie, legături bisericești, artistice; acum are loc primul tratat.” *Ibidem*, vol. III, p. 99.

⁸⁵ Acest tratat, primul dintr-o serie ce a urmat, a fost condamnat în decursul istoriei. Astfel, într-un proces din anul 1720, cronicarul Ion Neculce, învinuit de trădare, cum că a chemat pe ruși în timpul lui Dimitrie Cantemir (când era hatman), arată că a găsit la Moscova solii din partea Mitropolitului Ghedeon (deci tratatul lui Gheorghe Ștefan), a lui Antohi Jora hatman (Antiohie Jora), a lui Savin banul (Savin Zmucilă) și ale altora, cerând ajutorul rușilor. Prin urmare, vina de a fi chemat pe ruși, dacă era o vină, n-a fost numai a lui, ci a tuturor. *Istoria literaturii române*, vol. I: „Folclorul. Literatura Română în perioada feudală (1400-1780)”, EAR, București, 1964, p. 653. Pentru Antiohie Jora și Savin Zmucilă și relațiile lor cu rușii, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova...*, pp. 412-413 și 455-456.

⁸⁶ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, p. 99.

⁸⁷ Țarul Aleksei l-a numit pe Nikon arhimandrit pentru mănăstirea Novospaski din Moscova, unde era groznița Romanovilor, și se consulta cu el în toate problemele de guvernare. În 1649, Nikon ajunge episcop la Novgorod, iar în 1652, patriarh. În timpul luptelor cu tătarii, grija familiei țarului, căreia îi era educator, și chiar conducerea guvernului și a capitalei se aflau în mâinile patriarhului Nikon. Țarul fiind încă tânăr, îl considera regent pe patriarh și i-a acordat titlurile de „veliki gosudar” și „samoderjet” (mare domn și suveran). Nikon a contribuit și la reunirea Haliciului cu Moscova, în 1653-1654. Prof. Teodor M. Popescu, Pr. prof.

cunoștea aceste realități și tocmai de aceea voia să-l trimită pe mitropolit să negocieze tratatul. La rândul său, Mitropolitul Ghedeon nu voia să meargă oricum să discute cu ambițiosul patriarh moscovit. Voia să-i dovedească lui Nikon că și Biserica Moldovei are autocefalie *de facto*, deoarece nu este subordonată nici unui patriarh. Pentru aceasta, în iarna anului 1655 (februarie 17), cu poruncă de la domn și de la mitropolit, tânărul învățat moldovean Nicolae Milescu Spătarul a redactat un material în acest sens, pe care mitropolitul moldovean să-l poată prezenta patriarhului Moscovei⁸⁸. Astfel considera mitropolitul Ghedeon că va putea vorbi de pe picior de egalitate cu patriarhul (și regentul) de la Moscova. În cele ce urmează, vom vedea că mitropolitului moldovean i s-a dat la Moscova cinstea cuvenită și că a participat și la evenimente deosebite din viața Patriarhiei ruse.

Tot în 1655, el i-a scris țarului și Patriarhului Paisie al Ierusalimului (23 martie 1645 – 2 decembrie 1660)⁸⁹, anunțându-i că

Teodor Bodogaie, Prof. George Gh. Stănescu, *Istoria bisericească universală. Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice*, vol. II, EIBMBOR, București, 1956, p. 294; Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, pp. 286-287.

⁸⁸ În iarna anului precedent (1655) mersese „Nicolae gramaticul la monastirea Neamțului” ca să cerceteze „hrisoave împărătești și patriarhicești”, pentru a afla că „Mitropolia Moldovei nu este plecată nici unui patriarh”. Informația este luată din *Istorie pentru prea sfânta icoană a prea Sfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Mariei, ce s-au aflat în scrisorile Sfintei Mitropolii a Moldaviei. Scrisă de Preaosfințitul Gheorghe Mitropolitul Moldaviei velet 1723* (Biblioteca Academiei Române, Cabinetul „Foi volante”, nr. 338). Noi cităm după textul publicat în: Arhim. Ciprian Zaharia, *Iosif I Mușat, întâiul mare ierarh român. Noi mărturii privind viața culturală și spirituală a Moldovei în secolele XIV și XV*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1987, pp. 262-263. Textul republicat recent de Arhim. Luca Diaconu, *Icoana bizantină a Maicii Domnului de la Mănăstirea Neamț. Considerații istorice, artistice și teologice*, Editura Doxologia, Iași, 2010, pp. 80-82; Ștefan S. Gorovei, *Un episod din «recuperarea» Bizanțului: prima «operă» a spătarului Nicolae „Milescu”*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol» din Iași, tomul XXII / II, 1985, pp. 446-447; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 303.

⁸⁹ Paisie a fost egumen la Mănăstirea Galata din Iași, metoh la Obștea Sfântului Mormânt de la Ierusalim (Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic...*, pp. 447-450). A fost impus ca patriarh al Ierusalimului de Domnul Vasile Lupu al Moldovei. Hirotonia lui întru arhieru s-a făcut la Iași, printre ierarhii oficianți fiind Mitropolitul Varlaam Moțoc al Moldovei și Episcopul Atanasie al Romanului. Pr. prof. C.C. Cojocaru, *Biserica Moldovei sprijinitoare a Orientului Ortodox*, partea a II-a: „Secolele XVII-XVIII”, în MMS, anul LXIII, nr. 3, pp. 45-46.

voievodul Moldovei Gheorghe Ștefan dorea să se așeze sub stăpânire rusă⁹⁰.

Din delegația moldovenească făceau parte Mitropolitul Ghedeon și logofătul al doilea („vtori logofăt”) Grigore Nianiul⁹¹. Ei primeau de la domnul Gheorghe Ștefan, pe 15 martie 1656, o scrisoare de încredințare către țar⁹². Așa cum se vede din această scrisoare, mitropolitul nu a primit decât instrucțiuni verbale de la domn și de la boierii țării, lăsându-i-se libertatea, pentru marea încredere pe care i-o acorda domnul, să redacteze el la Moscova problemele statutului țării ce trebuiau să fie cuprinse în tratat⁹³.

În zilele următoare, înainte de Paști (6 aprilie)⁹⁴, delegația moldovenească a plecat spre Rusia, trecând prin Cehrin⁹⁵ și prin Putivl⁹⁶, ca pe 8 mai să intre în Moscova⁹⁷.

⁹⁰ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 312.

⁹¹ Vezi componența delegației la Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 311, nota 585.

⁹² „...să se închine în locul nostru la cinstitele și prealuminatele picioare ale mării tale împărătești; și cu glas plin am poruncit din gura noastră pentru toate treburile țării noastre și să aibă a arăta și a vorbi către prealuminata și marea ta împărăție”. Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 303-304.

⁹³ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 303-304.

⁹⁴ Există o însemnare pe o carte din 5 aprilie 1656, care consemnează lipsa mitropolitului din Iași: „Când au mersu părintele Ghedeon, Arhiepiscop și mitropolit, Suceavskoi în Țara Căzăcească sol. Valeat 7164 <1656>, aprilie 5 dn. (zile)”. Doina Braicu, *Circulația unei vechi cărți românești din secolul al XVII-lea pe meleaguri bucovinene și transilvane*, în „Suceava. Anuarul Muzeului județean”, X, 1983, p. 660; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 311.

⁹⁵ Tot înainte de Paști a ajuns delegația moldovenească în Cehrin, reședința hatmanului Bogdan Hmelnițki. Mitropolitul Ghedeon l-a vizitat pe hatman și a primit de la acesta o scrisoare de recomandare pentru voievodul de Putivl, deci pentru trecerea în Rusia. Slujba Învierii a oficiat-o mitropolitul Ghedeon, probabil, în vreo biserică în drumul dintre Cehrin și Putivl (vezi Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 304, 311), oriunde mitropolitul putea să officieze sfânta slujbă cu fastul necesar, deoarece în delegație erau clericii necesari: arhimandritul Iona, arhidiaconul Chiril, starețul Iorest și, probabil, și alții. *Ibidem*, p. 311, nota 585.

⁹⁶ Pe 16 aprilie au ajuns în orașul rusesc Putivl (Putivlia) și mitropolitul a prezentat voievodului de aici scrisoarea de recomandare de la Hatmanul Bogdan Hmelnițki. Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 304. Potrivit obiceiului din Rusia țaristă, voievozii din orașul de graniță Putivlia cereau acordul țarului pentru continuarea călătoriei soliilor care soseau aici. În continuare, transportul și întreținerea erau asigurate de statul rusesc. Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, în AARMSI, seria II, tom XXXIV, București, 1912, pp. 1068-1069, și în extras, pp. 4-5.

⁹⁷ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 311.

Pe 11 mai, mitropolitul Ghedeon și logofătul Neaniul și-au anunțat la „Departamentul Solilor” prezența și scopul venirii lor la Moscova. Au spus că i-a trimis Ștefan Voievod, fețele bisericești, boierii și slujitorii din Țara Moldovei, din pricina mării asupriri pe care o suferă din partea păgânilor, și că vor să se închine țarului, făgăduind „supunere veșnică” și ajutor împotriva tuturor neprietenilor țarului⁹⁸.

Pe 14 mai, Țarul Aleksei Mihailovici i-a primit, arătându-și supărarea față de Gheorghe Ștefan, care ajutase cu oaste în mai multe rânduri pe poloni, dușmanii Rusiei. De față mai erau Patriarhul Macarie al Antiohiei cu fiul său, arhidiaconul Paul de Alep, care relatează în jurnalul său aceste evenimente⁹⁹. Țarul l-a ascultat pe Mitropolitul Ghedeon, acceptând și explicațiile pe care acesta le-a dat pentru îndelunga pregătire și pentru întârzierea acestei închinări. Apoi le-a poruncit să se retragă și să pună în scris principalele capete de negociere. Patriarhul Macarie al Antiohiei și arhidiaconul Paul de Alep, care i-au ajutat mult pe solii moldoveni la Moscova, i-au sfătuit să-și redacteze documentul în limba greacă¹⁰⁰.

În următoarele trei zile documentul („scrisoarea”) a fost redactat în grecește, cu ajutorul arhimandritului Dionisie de la mănăstirea athonită Ivir și al ierodiaconului Meletie Grecul. Plecând țarul din Moscova, deoarece începuseră confruntările ruso-suedeze, a lăsat pe patriarhul Nikon să conducă, din partea rusă, negocierile¹⁰¹. Proiectul de tratat cuprindea un preambul și textul propriu-zis, în zece puncte, prin care domnul și „întreaga țară” „se roagă și cer să fie primiți sub ocrotirea țarului”. Documentul a fost încheiat pe 17 mai 1656 și semnat, în numele domnului Moldovei, de mitropolitul Ghedeon și de logofătul Grigorie Neaniul, iar patriarhul Antiohiei și al întregului Răsărit, Macarie, printr-o notiță în limba greacă, dădea mărturie pentru credința statornică a moldovenilor¹⁰².

În documentul întocmit de solii moldoveni se prevedeau următoarele: respectarea așezămintelor țării, cu domni numai moldoveni;

⁹⁸ *Ibidem*, p. 311.

⁹⁹ *Ibidem*, pp. 311-312.

¹⁰⁰ *Călători străini despre Țările Române...*, vol. VI, p. 305; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 312.

¹⁰¹ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 312-313.

¹⁰² Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, p. 99; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 312-313. La Părintele Profesor Mircea Păcurariu apare, probabil dintr-o greșeală de redactare, data de 7 mai 1656. *Contribuții la istoria Episcopiiilor...*, p. 62; *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, p. 94; *Ibidem*, ediția a III-a, p. 80.

recâștigarea cetăților de la Dunăre și de la Marea Neagră¹⁰³ (Bugeacul, Chilia, Ismail, Cetatea Albă, Bender sau Tighina¹⁰⁴), stăpânite de turci; să nu se plătească tribut țarului, ci numai „daruri mari, o dată pe an” și ajutor de oaste, când armatele țarului vor porni împotriva păgânilor¹⁰⁵.

Pe 7 iulie, Mitropolitul Ghedeon a prestat jurământ de credință țarului, în numele Domnului Gheorghe Ștefan, în Catedrala „Adormirea Maicii Domnului” din Moscova, în fața Patriarhului Nikon. Mitropolitul jură, în numele domnului său, că moldovenii vor fi aliați credincioși împotriva oricărui dușman al țarului. Făgăduiește că domnul Moldovei va întări acest jurământ cu scrisoarea și cu pecetea sa¹⁰⁶. Ceilalți membri ai soliei au jurat, pe 21 iulie, în fața lui Lavrentie, arhiepiscop de Tver¹⁰⁷.

Documentul de răspuns al țarului, elaborat pe 29 iunie, de sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, a fost destul de evaziv. În urma rugămintelor patriarhilor de Antiohia și Ierusalim, supărarea țarului pe Gheorghe Ștefan s-a mai domolit. În consecință, domnului Moldovei și țării sale li se accepta cererea de a intra sub stăpânirea Rusiei, era acceptată respectarea rânduielilor Moldovei, cu domni moldoveni, să nu se pretindă tribut, ci numai daruri mari anuale. La cererea creștinilor pravoslavnici, care îl îmbiau să lupte

---

¹⁰³ Punctul patru din proiectul de tratat întocmit de Mitropolitul Ghedeon conținea următoarea rugămintă: „Pentru câteva cetăți, care sunt în hotarul țării noastre și pe care le țin acum păgânii sub cărmuirea lor. Cetățile acelea să se milostivească mânia ta ca să fie iarăși în hotarul țării noastre și în stăpânirea noastră, precum au fost dintru început la domni vechi, înainte de a le fi luat turcii [...]. Să fie cu porunca măriei tale să punem oameni din țara noastră în acele cetăți, precum au fost și mai înainte, și să avem ordin și poruncă de la măria ta, că putere avem, să luăm cetățile acelea din mâinile turcilor”. Deci moldovenii cereau doar învoirea să-și recucerească cetățile. Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 315.

¹⁰⁴ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, ediția a II-a, p. 361. Chilia și Cetatea Albă fuseseră cucerite de turci în 1484, iar Tighina (Bender) și Bugeacul în 1538. *Istoria României în date*, EER, București, 1971, pp. 107, 119-120.

¹⁰⁵ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, pp. 99-100; pe larg, la Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 315-316, cu bibliografie completă. Apelul la luptă antiotomană era clar exprimat, întreg Răsăritul ortodox dorind aceasta. Acesta era și sensul vizitei patriarhului Macarie la Moscova. Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 316.

¹⁰⁶ Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, vol. I, ediția a II-a, p. 361; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopilor...*, p. 62; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 323.

¹⁰⁷ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 323.

împotriva păgânilor, țarul a preferat să nu răspundă direct, cerându-le în schimb moldovenilor să meargă cu oaste „împotriva oricărui dușman al împărăției sale”. Păstrarea *status-quo*-ului în relațiile cu Poarta și cu tătarii a făcut ca dorința lui Gheorghe Ștefan și a țării sale, clar exprimată de Mitropolitul Ghedeon, de a recupera cetățile de la Dunăre și Marea Neagră, răpite de turci, să fie trecută complet sub tăcere¹⁰⁸.

Merită să apreciem spiritul patriotic și strădaniile Mitropolitului Ghedeon de a concretiza în folosul Moldovei acest tratat. Prevederile tratatului n-au fost niciodată aplicate, atât din cauza domniei prea scurte a lui Gheorghe Ștefan¹⁰⁹, cât și din cauza spiritului de respingere al rușilor¹¹⁰.

Tot pe 29 iunie a fost elaborat și un privilegiu comercial între Rusia și Moldova, primit cu mare bucurie de Domnul Gheorghe Ștefan. Negustorilor din Țara Moldovei li se îngăduie „să vie în Țara Moscovei [...] cu orice fel de mărfuri și să târguiască slobod [...] în toate târgurile și nu vor avea [...] nici o opreliște și nici o piedică”¹¹¹.

Țarul a dat încuviințarea, răspunzând solicitării domnului moldovean formulate de Mitropolitul Ghedeon, să fie trimiși în Moldova meșteri iconari care să zugrăvească icoane pentru mănăstirea pe care voievodul o ridicase (Mănăstirea Cașin)¹¹².

Delegația moldovenească a fost oprită la Moscova până în iarna anului 1657¹¹³. Dar Mitropolitul Ghedeon nu a stat inactiv în capitala

¹⁰⁸ *Ibidem*, pp. 321-322.

¹⁰⁹ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Episcopilor...*, p. 62.

¹¹⁰ Mai mult chiar, Gheorghe Ștefan, pribeag fiind în anii ce au urmat, nu a găsit nici măcar atâta înțelegere și ajutor ca să-și recapete banii pe care i-i datorau niște negustori moscoviți. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, p. 100.

¹¹¹ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 322. Principalul drum comercial care lega Constantinopolul de Moscova trecea prin Adrianopol, Isaccea, Iași, Camenița, Turov, Sluck, Minsk, Smolensk, Moscova. Negustorii erau folosiți de multe ori și ca soli sau spioni. *Ibidem*, pp. 322-323.

¹¹² Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 321-322.

¹¹³ Începuse războiul ruso-suedez. Forțele europene se puteau regrupa astfel și țarul voia să fie sigur dacă tratatul cu Moldova mai rămâne valabil sau capătă valoare de literă moartă. De aceea i-a oprit pe soli până la limpezirea evenimentelor. Abia pe 22 ianuarie 1657, țarul îi comunica lui Gheorghe Ștefan motivul reținerii solilor la Moscova. Când solii erau pregătiți de plecare „din voința lui Dumnezeu la Moscova vremea s-a stricat și dâșii au zăbovit, iar pentru că acum din mila lui Dumnezeu s-a potolit [...] am orânduit să fie sloboziiți”. Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 323-324.

Rusiei ci, dimpotrivă, i s-a dat atenția și cinstea cuvenită. A participat la sinoadele care s-au ținut la Moscova, alături de patriarhii Macarie al Antiohiei și Gavriil de Peci și de alți ierarhi străini. Aceste sinoade au aprobat cărțile de cult corectate în cadrul reformei Patriarhului Nikon¹¹⁴.

Între timp, Patriarhul Macarie al Antiohiei, Paul de Alep și însoțitorii lor au părăsit Rusia și s-au întors în Moldova. În ultimele zile ale lui august sau pe 1 septembrie erau la Iași. Ei i-au prezentat pe larg Domnului Gheorghe Ștefan cele petrecute la Moscova: întocmirea de către Mitropolitul Ghedeon a textului tratatului, purtarea tratativelor, momentul închinării și al depunerii jurământului de credință, și celelalte. Însă nu i-au putut da lămuriri despre motivul reținerii solilor la Moscova¹¹⁵. Antiohienii au mai rămas în Iași până pe 8 octombrie¹¹⁶. Apoi, așa cum am mai spus, au plecat spre Țara Românească, cu opriri la Roman, Bacău și în alte localități din sudul Moldovei¹¹⁷.

În mai multe rânduri, Domnul Gheorghe Ștefan a solicitat țarului să îngăduie solilor săi să se întoarcă în țară¹¹⁸. Dar slobozenia s-a întâmplat numai în ianuarie 1657¹¹⁹. Delegației moldovenesti i s-au alăturat doi pictori de icoane, Sofronie Karpov și Kuzma Iakovlev, care urmau să lucreze la Mănăstirea Cașin, ctitoria lui Gheorghe

---

¹¹⁴ Despre reforma Patriarhului Nikon, încheiată cu sinodul din 1666-1667, și despre cele câteva sinoade ce au avut loc la Moscova în 1655-1656, la unele participând și Mitropolitul Ghedeon, vezi Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, pp. 287-288.

¹¹⁵ *Călători străini despre Țările Române...*, vol. VI, pp. 306-307; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 327 și notele 679, 680, 681.

¹¹⁶ În acest timp, Patriarhul Macarie a slujit la Iași trei Sfinte Liturghii: la sârbătoarea Nașterii Maicii Domnului (8 septembrie), în biserica Curții domnești, pentru Voievodul Gheorghe Ștefan, la sârbătoarea Înălțării Sfintei Cruci (14 septembrie), în biserica de la reședința Doamnei Safta, iar în Duminica după Înălțarea Sfintei Cruci, la Mănăstirea Golia, tot la rugămintea Doamnei Safta. *Călători străini despre Țările Române...*, vol. VI, p. 155. Doamna Safta era o femeie cultă. În 1653, ea scria în românește, cu fraze de introducere în slavonește, scrisori de recomandare, adevărate permise de trecere și de călătorie liberă pentru anumite persoane. N. Iorga, *Viața femeii în trecutul românesc*, Vălenii de Munte, 1910, pp. 18-19.

¹¹⁷ *Călători străini despre Țările Române...*, vol. VI, pp. 155-158.

¹¹⁸ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 339.

¹¹⁹ *Ibidem*. Pe 17 ianuarie, Mitropolitul Ghedeon și însoțitorii săi au fost în audiență la țar, iar pe 22 ianuarie au primit „cartea” către domnul Moldovei.

Ștefan. Acesta a fost singurul rezultat concret al soliei moldovenești în Rusia¹²⁰.

Întors acasă, Mitropolitul Ghedeon l-a găsit la Iași pe Lazăr Baranovici, care aștepta să fie hirotonit arhiepiscop de Cernigov¹²¹.

c. Hirotonia Arhiepiscopului Lazăr Baranovici al Cernigovului

În decursul timpurilor, soarta teritoriilor ucrainene a fost schimbătoare și tristă. Tocmai peste aceste teritorii, unde au fost începurile statului rus (Rusia Kieveană¹²²) și ale Bisericii ruse¹²³,

¹²⁰ *Ibidem*.

¹²¹ *Ibidem*, p. 40. Tradiția hirotoniilor transfrontaliere era veche. Primul mitropolit oficial al Moldovei, Iosif, a fost hirotonit la Halici, în 1375, de Mitropolitul Antonie al Haliciului (1371-1375). Vezi Liviu Pilat, *Între Roma și Bizanț. Societate și putere în Moldova (secolele XIV-XVI)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008, pp. 258-259. Unii preoți ortodocși ruteni din regatul Poloniei veneau să fie hirotoniți în Moldova, așa cum menționează un document din 1511 emis de cancelaria regelui Sigismund (Zygmunt) I cel Bătrân (Stary) (1506 -1548). Vezi Bogdan-Petru Maleon, *Clerul ortodox din Moldova medievală. Între credința populară și disciplina ecleziastică, în Etnie și confesiune în Moldova medievală*, coordonator Ion Toderașcu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006, p. 44. În 1557, Episcopul Romanului, Macarie II Cronicarul (1531-1548; 1551-1558) hirotonea la Roman diacon pe Isaia din Camenita (Isaia *ot Slatina*), ucenicul cronicarului Eftimie de Căpriana. Vezi Pr. Constantin C. Cojocaru, Pr. Marcel C. Cojocaru, *Cronicarul Eftimie de Căpriana și ucenicul său Isaia «ot Slatina»*, Editura Golia, Iași, 2005, pp. 40, 46-50. Pe 23 martie 1645, Mitropolitul Varlaam al Moldovei, cu un sobor de ierarhi, a hirotonit întru arhieru pe ieromonahul grec Paisie, egumenul Mănăstirii Galata, ales prin stăruințele lui Vasile Lupu patriarh al Ierusalimului. Vezi Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 28 și 261. Se pare că tot Mitropolitul Varlaam a hirotonit și pe unii dintre episcopii ortodocși, ruteni sau români, din Muncaci și din Maramureș. *Ibidem*, p. 28. Hirotoniile pentru frații români din Ardeal s-au făcut, în decursul secolelor, fie în Moldova, fie în Țara Românească.

¹²² În anul 882, sub cneazul Oleg, Kievul devine capitala statului rus. Kievul este menționat prima dată în anul 860. *Dicționar enciclopedic*, vol. III: H-K, Editura enciclopedică, București, 1999, p. 414; *Istoria lumii în date*, EER, București, 1972, p. 75.

¹²³ Cneazul rus Vladimir s-a botezat, sub influența Bizanțului, în 988 și a creștinat în scurtă vreme statul său, începând cu 989-990. La Kiev a fost așezat un mitropolit adus din Bizanț, iar în orașele Rostov, Novgorod, Cernigov, Belgorod, Vladimir, Volân și Iaroslav au fost înființate episcopii. Prof. Teodor M. Popescu *et alii*, *op. cit.*, vol. I, București, 1956, pp. 331-333.

au venit, pe rând, noi stăpânitori: tătari¹²⁴, lituanieni¹²⁵, polonezi¹²⁶.

Încă din 1461, poporul rus avea două mitropolii, una la Moscova și alta la Kiev. Prima devenise autocefală în 1448 pentru Rusia propriu-zisă, a doua pentru Ucraina, cuprinsă pe atunci în statul lituanian și apoi polonez și fiind dependentă de Patriarhia ecumenică de la Constantinopol¹²⁷. Minoritară în regatul catolic al Poloniei, Biserica Ortodoxă își ducea cu greu existența. Trei factori au susținut credința ortodoxă în regatul Poloniei: frățiile mirenești cu drepturi stavropighiale¹²⁸ din unele orașe ca Liov, Vilna, Ostrog; voievozii și nobilii ortodocși din Polonia, în frunte cu Constantin din Ostrog († 1608), precum și cei din Moldova cu indigenat polonez, în frunte cu Movileștii și, în fine, cazacii ortodocși¹²⁹, care formau o mare putere militară¹³⁰.

¹²⁴ În 1239, tătarii (mongolii) conduși de Batu cuceresc cnezatele din Rusia de sud, iar Kievul este distrus în 1240. *Dicționar enciclopedic...*, vol. III, p. 414; *Istoria lumii în date...*, p. 125.

¹²⁵ Olgerd, cneazul Lituaniei (1345-1377), îi înfrânge pe tătari la Apele albastre (1363) și își extinde autoritatea asupra unor regiuni din bazinele Nistrului și Niprului (Kiev, Cernigov, Novgorod-Severski, Smolensk și altele. Sub domnia cneazului Witold, 1392-1430, Lituania își extinde stăpânirea până la Marea Neagră. În 1478, Novgorodul revine la Rusia, iar în 1514, Smolenskul). *Istoria lumii în date...*, pp. 124-127. *Atlas istoric*, Editura didactică și pedagogică, București, 1971, harta 49 b (formarea statului Moscovei); *Dicționar enciclopedic...*, vol. III, p. 414.

¹²⁶ Pe 1 iulie 1569, prin Uniunea de la Lublin, Lituania este alipită Poloniei, creându-se Rzeczpospolita Polska. Astfel, acele teritorii ucrainene, dimpreună cu Kievul, intră în componența statului polonez. Pe 1 decembrie 1618, în urma armistițiului polono-rus de la Deulino, Rusia cedează din nou Poloniei orașele Smolensk, Cernigov și Novgorod-Severski, cu întreaga linie a Desnei. N. Iorga, *Scurtă istorie a Slavilor răsăriteni. Rusia și Polonia*, București, 1919, p. 61; *Istoria lumii în date...*, pp. 124 și 127.

¹²⁷ Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, p. 283.

¹²⁸ Dependente direct de Patriarhia ecumenică.

¹²⁹ Prof. Teodor M. Popescu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, p. 287; Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, p. 286.

¹³⁰ Cazacii erau oameni liberi, foști țărani dependenți, fugiți de pe moșiile stăpânilor feudali ruși și polonezi, care în secolele XV-XVI s-au așezat în regiunile de margine ale statelor rus și polono-lituanian, pe fluviile Nipru, Don, Volga, Ural, unde au constituit comunități militare autonome. În schimbul unor privilegii, aceștia aveau obligații militare. Între cazacii de la Nipru și moldoveni a existat o strânsă colaborare, mai ales la sfârșitul secolului al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XVII-lea. *Dicționar enciclopedic român*, vol. I: A-C, Editura politică, București, 1962, pp. 549-550; *Mic dicționar enciclopedic...*, p. 159.

Între anii 1648 și 1654 are loc războiul de eliberare a Ucrainei de sub dominația poloneză, război condus de hatmanul¹³¹ cazacilor de la Nipru, Zinovi Bogdan Mihailovici Hmelnițki (cca 1595-1657). Pe 8 ianuarie 1654¹³², s-a realizat unirea Ucrainei cu Rusia, proclamată de Rada¹³³ de la Pereiaslav¹³⁴. Dar situația Ucrainei rămâne incertă, deoarece în 1654-1667 are loc războiul ruso-polonez, iar în 1655-1660, războiul polono-suedez¹³⁵. După moartea lui Hmelnițki, hatmanul Vihovski supune teritoriile ucrainene regelui polonez, în schimbul unei vaste autonomii¹³⁶. Abia la încheierea războiului, prin Pacea (armistițiul) de la Andrussovo (30 ianuarie 1667), regele Poloniei, Ioan (Jan) II Cazimir (1648-1668), recunoaște alipirea Ucrainei răsăritene la Rusia. Smolenskul, Kievul, Severia și Cernigovia¹³⁷ întregă revin Rusiei, iar Ucraina apuseană și Bielorusia revin Poloniei¹³⁸.

Prin unirea (uniția) de la Brest-Litovsk din 1595-1596, când o parte dintre ortodocșii ucraineni și bieloruși s-au unit cu Biserica Romano-Catolică, Biserica Ortodoxă din regatul Poloniei a pierdut șase din cele nouă episcopii, numeroase biserici, școli și patrimoniul bisericesc. Abia când la cârma mitropoliei din Kiev a ajuns românul Petru Movilă (1633-1646), situația s-a schimbat; acesta a obținut recunoașterea Bisericii Ortodoxe din Polonia și recâștigarea

¹³¹ Hatmanul, în Evul Mediu, era comandant al oștilor poloneze sau a celor căzăcești. *Mic dicționar enciclopedic...*, p. 437.

¹³² *Istoria lumii în date...*, p. 190; *Mic dicționar enciclopedic...*, pp. 1291-1292.

¹³³ Rada (la unele popoare slave) era un consiliu, o adunare politică. *Ibidem*, p. 772.

¹³⁴ Localitate la sud-est de Kiev.

¹³⁵ *Istoria lumii în date...*, pp. 189 și 190.

¹³⁶ N. Iorga, *Scurtă istorie a slavilor răsăriteni...*, pp. 72-73.

¹³⁷ Cernigov, pe Desna, în Ucraina, menționat documentar în anul 907. *Dicționar enciclopedic*, vol. I: A-C, Editura enciclopedică, București, 1993, p. 363. Aici se păstrează o catedrală din anul 1036, cea mai veche clădire de piatră care s-a păstrat în Rusia. *Dicționar enciclopedic român*, vol. I: A-C, București, 1962, p. 587. *Cronografia kieveană* din secolul al XII-lea și de la începutul secolului al XIII-lea înglobează și *Letopisețul din Cernigov*. *Vezi Istoria literaturii ruse*, vol. I: secolele X-XVIII, Editura Științifică, București, 1963, p. 84. În această epocă, în regiunile de miazăzi, la Kiev, Cernigov, Pereiaslavul de Sud, își fac apariția numeroase povestiri despre apărarea țărilor rusești, despre luptele cu poloveții, iar ceva mai târziu, despre cele cu tătarii. *Ibidem*, p. 95. În secolul al XIV-lea a apărut o lucrare narativă cu legenda despre cneazul Mihail din Cernigov și boierul său Feodor, omorâți de tătarii Hoardei de Aur. *Ibidem*, p. 127.

¹³⁸ N. Iorga, *Scurtă istorie a slavilor răsăriteni...*, p. 73; Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, p. 286; *Istoria lumii în date...*, p. 190.

unei părți din episcopii. A ctitorit Academia de la Kiev, în 1631, și a înzestrat-o cu o tipografie care a tipărit cărți ortodoxe de toată încrederea. A compus *Mărturisirea de credință ortodoxă* care-i poartă numele în întreaga Ortodoxie și care a fost aprobată de Sinodul pan-ortodox de la Iași, din 1642¹³⁹.

Și după Pacea de la Andrussovo, din 1667, Biserica Ortodoxă Ucraineană rămâne într-un statut de provizorat între Patriarhia ecumenică și Patriarhia rusă. Abia în anul 1686 Mitropolia Kievului s-a încorporat Patriarhiei Ruse¹⁴⁰.

Am văzut că Patriarhul Macarie al Antiohiei, în drumul său spre Moscova, precum și la întoarcere, a vizitat Ucraina lui Bogdan Hmelnițki¹⁴¹. Dar când a apărut necesitatea hirotonirii episcopului de Cernigov, în aceste vremuri tulburi și nestatornice, când războiul ucrainean de eliberare de sub Polonia se continua cu Războiul rusopolonez, ucrainenii au considerat că este bine să apeleze la serviciile Bisericii Ortodoxe din Moldova. Cnezatele ucrainene aveau o situație politică schimbătoare. Mitropolitul Kievului nu avea un statut legal clar, neștiind de ce țară și de ce patriarhie aparține. Nu trebuia supărată nici Patriarhia rusă, nici cea ecumenică și, încă, nici regele polonez. Iar Cernigovul, vechi centru cultural, cu tot cnezatul (voievodatul) Cernigoviei, avea nevoie de ierarh.

Așa cum am mai arătat, la întoarcerea sa de la Moscova, Mitropolitul Ghedeon I-a găsit la Iași pe Lazăr Baranovici, care aștepta să fie hirotonit episcop de Cernigov. Candidatul avea recomandări din partea mitropolitului de Kiev, Silvestru Kosov, și din partea fruntașilor oștii căzăcești, Bogdan Hmelnițki și Ivan Vîhovski. De asemenea, primise aprobare de la „fratele” moldovean al acestora din urmă, Gheorghe Ștefan. Pentru acest accept domnesc, candidatul promisese că va trimite în Moldova, de la renumitul său centru cultural din Cernigov, oameni învățați care să fie așezați la Mănăstirea Cașin (se intenționa a se imita situația de la Trei Ierarhi din Iași, unde Mitropolia Kievului trimisese în timpul lui Vasile Lupu

---

¹³⁹ Prof. Teodor M. Popescu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, pp. 287-288; Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, p. 286.

¹⁴⁰ Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, p. 286.

¹⁴¹ Ca exemplu de întrajutorare ortodoxă sunt de reținut fapte ca acestea: patriarhii orientali săvârșeau câteodată hirotoniri în Ucraina kieveană sau în Țările Române, deși acestea se aflau sub jurisdicția patriarhiei ecumenice. Dar acești patriarhi stăteau mai mult la Constantinopol și, când vizitau Rusia sau Țările Române după milostenie, luau hotărâri în țările vizitate, pe care le ratifica apoi patriarhul ecumenic. Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, pp. 314-315.

renumiți teologi). Pe 8 martie 1657, Mitropolitul Ghedeon, în sobor cu episcopii Anastasie de Roman și Teofan de Huși, cercetând îndreptățile și virtuțile lui Lazăr Baranovici, îl hirotonesc pe acesta episcop pentru Cernigov. Mitropolitul a autentificat actul cu semnătura și pecetea sa, iar Domnul Gheorghe Ștefan întărește hirotonirea făcută de ierarhii săi¹⁴².

Lazăr Baranovici era ucenic al Academiei Kievene înființate de Mitropolitul Petru Movilă și făcea parte dintr-un mare grup de vestiți teologi, absolvenți ai acestei academii, care s-au implicat cu rosturi mari în viața Bisericii Ruse¹⁴³. Mare orator, Lazăr Baranovici s-a numărat printre reprezentanții de seamă ai predicii ucrainene, alături de Ștefan Iavorski, Ioanichie Galeatovski și alții¹⁴⁴.

Ucrainenii Lazăr Baranovici și Inochentie Ghizel au adus și servicii politice ocârmuirii ruse, contribuind la desăvârșirea unirii Ucrainei cu Rusia. De aceea, țarul Aleksei Mihailovici s-a arătat deosebit de binevoitor față de ei¹⁴⁵.

Arhiepiscopul Lazăr Baranovici a înființat la Cernigov, după exemplul Mitropolitului Petru Movilă, o școală teologică (seminar sau colegiu)¹⁴⁶. Seminarul Teologic de la Cernigov se afla, cu demnitate, pe picior de egalitate cu Academia Teologică din Kiev¹⁴⁷. Din centrul cultural-spiritual al Cernigovului, reorganizat și întărit de Arhiepiscopul Lazăr Baranovici, de unde aștepta și Domnul Gheorghe Ștefan al Moldovei să-i fie trimiși teologi, s-au ridicat mari personalități ale Bisericii Ruse. Pomenim, spre exemplificare, doar pe un urmaș al lui Baranovici, anume arhiepiscopul de Cernigov Ștefan Iavorski, colaborator al împăratului Petru cel Mare și locțiitor de patriarh între 1700 și 1721¹⁴⁸.

¹⁴² N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, vol. I, ediția a II-a, pp. 313 și 360; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 340 și 484.

¹⁴³ Tot din școala kieveană au pornit și Inochentie Ghizel, Lazăr Baranovici, Ioanichie Galeatovski, Arsenie Satanovski, Epifanie Slavinețki și Simion Polotki, ajunși dascăli în Moscova. Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, p. 330.

¹⁴⁴ Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 88.

¹⁴⁵ *Istoria Literaturii Ruse...*, vol. I, pp. 290-291.

¹⁴⁶ Am vizitat Cernigovul în anul 2004. Unul dintre custozii complexului cultural-artistic de acolo, doctoranda Olga Travkina, ne-a prezentat ce se mai păstrează din *Collegium*-ul lui Lazăr Baranovici, amintindu-ne nouă, românilor, că acesta a fost hirotonit de mitropolitul Moldovei, Ghedeon.

¹⁴⁷ Pr. Constantin C. Cojocaru, *Antonie, Mitropolit al Moldovei, al Cernigovului și al Belgorodului...*, p. 342.

¹⁴⁸ Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, pp. 325 și 330; Pr. Constantin C. Cojocaru, *Antonie, Mitropolit al Moldovei, al Cernigovului și al Belgorodului...*, p. 342.

Dar unul dintre marile merite ale arhiepiscopului Lazăr Baranovici a fost acela că a fost îndrumătorul Sfântului Dimitrie (Tuptalo), Mitropolitul Rostovului și Iaroslavlului (mitropolit în 1702-1709). Arhiepiscopul Lazăr l-a chemat pe diaconul Dimitrie de la Kiev la Cernigov și l-a hirotonit preot în Mănăstirea Gustinski, pe 23 mai 1659, la praznicul Pogorării Sfântului Duh, și i-a dat ascultarea să fie pro-povăduitor al Cuvântului lui Dumnezeu în cetatea Cernigov. Același arhiepiscop l-a așezat pe Sfântul Dimitrie egumen la Mănăstirea „Schimbarea la Față a Domnului”, numită „Macsacosca”, pe 14 septembrie 1681, iar în martie 1682, egumen al Mănăstirii „Sfântul Nicolae”, numită „Krupințka”, din cetatea Baturin. Sfântul Dimitrie s-a ostenit apoi în diferite mănăstiri cu adunarea și redactarea marii sale opere, *Viețile Sfinților*¹⁴⁹. A fost rânduit de Patriarhia Rusă Mitropolit al Rostovului, în ianuarie 1702¹⁵⁰.

Din mila lui Dumnezeu, în Biserica Sa, flacăra duhovnicească își continuă înaintarea, așa cum se aprinde „lumină din lumină”. Marele ierarh și patriot Ghedeon l-a hirotonit pe marele ierarh și patriot Lazăr Baranovici. Sub îndrumarea acestuia s-a format și a progresat marele trăitor și îndrumător duhovnicesc¹⁵¹, poet¹⁵² și ctitor de școală¹⁵³, Sfântul Dimitrie al Rostovului. Și răsplata osteneților duhovnicești s-a întors iar spre Moldova. Marele ascet român, Sfântul Ierarh Pahomie de la Gledin, Episcopul Romanului (1707-1713; al cărui mormânt se află în paraclisul „Sfântul Ștefan” din Lavra Pecerska a

---

¹⁴⁹ Ca dovadă că după unirea Ucrainei cu Rusia viața culturală și spirituală se unifica, Dimitrie Tuptalo, viitorul Mitropolit al Rostovului, lucrând la *Viețile Sfinților*, s-a folosit de *Marele Minei (Ceti Minei, „Minei de citit”)* al Mitropolitului Macarie al Moscovei (1542-1564). Acest mitropolit Macarie, cel mai cult ierarh rus din secolul al XVI-lea, a adunat și a compilat peste o mie trei sute de vieți ale sfinților după Metafrast și din tradiția popoarelor slave. A mai canonizat treizeci și nouă de sfinți ruși, pe lângă cei doisprezece existenți dinainte. Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii, op. cit.*, vol. II, pp. 329-330; *Istoria literaturii ruse...*, vol. I, p. 290.

¹⁵⁰ „Sfântul Sfințit Dimitrie Mitropolitul Rostovului”, în *Viața sfinților pe luna Octombrie*. www.viețile-sfinților.ro.

¹⁵¹ „O figură dintre cele mai venerabile ca sfințenie și cultură”. Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii, op. cit.*, vol. II, p. 330.

¹⁵² Una dintre poeziile scrise de Sfântul Mitropolit Dimitrie al Rostovului, *Spre binele firii mele păcătoase*, se încheie meditativ: „Omule! la orice pas / Nu uita de-al morții ceas / Că de-l uiți pe-al vieții vad / Chinuri mari te-asteaptă-n iad”. *Istoria literaturii ruse...*, vol. I, pp. 356-357.

¹⁵³ Sfântul Dimitrie, Mitropolitul Rostovului și Iaroslavlului, a întemeiat în 1703 Școala de la Rostov. *Ibidem*, p. 357.

Kievului¹⁵⁴), călugăr și egumen la Mănăstirea Neamț, înainte de a fi ales în scaunul episcopal, a ucenicit doi ani (1704-1706) la Lavra Pecerska din Kiev și la Rostov, la Sfântul Mitropolit Dimitrie, pe care l-a însoțit în multe dintre călătoriile sale pastorale¹⁵⁵.

d. Ghedeon – ctitorul Sihăstriei Secului

În plan moral, în lumea ortodoxă apar în secolul al XVII-lea semnele decadenței. După secole de isihasm (secolele XIV-XVI), când Biserica a avut un avantaj de autoritate asupra puterii statului, încep să apară în societate elementele absolutismului, în timp ce elementul duhovnicesc – monahismul și clerul – se găsește abătut de la misiunea sa și implicat tot mai mult în preocupări străine Bisericii. Slăbește disciplina monahală, întrucât mulți călugări, deveniți administratori de moșii sau adunători de bani, cad în ispita acapărării de averi și a vieții lumești. Multe mănăstiri mari ajung în paragină și se pustiesc¹⁵⁶. Fenomenul nu ocolește nici Ortodoxia românească. La mănăstirile închinată „locurilor sfinte” din Orient vin egumeni greci, care și-au făcut o principală preocupare în a trimite cât mai multe dintre roadele moșiilor acestor mănăstiri spre locurile cărora ele le erau închinată și, mai ales, în a se îmbogăți ei înșiși, prin munca robilor țigani și a țăranilor români care osteneau pe moșiile mănăstirești. Chiar și în mănăstirile neînchinată¹⁵⁷, pământene, viața duhovnicească slăbea, căpătând prioritate grijile lumești¹⁵⁸. Slăbind îndrumarea duhovnicească din mănăstiri, clerul de mir ajunsese într-o stare morală deloc laudabilă. Iată ce spune, poate un pic

¹⁵⁴ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice...*, p. 527.

¹⁵⁵ Constantin N. Tomescu, *Scurtă povestire istorică despre Sfânta Mănăstire Neamțu și despre așezările monahale supuse ei (Mănăstirea Secu și schiturile: Vovidenia, Pocrov, Sibăstria, Sibla și Icoana)*, Editura și tiparul Sfintei Mănăstiri Neamțu, 1942, p. 132; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1984, p. 212; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 352-353; Idem, *Sfinți daco-romani și români*, ediția a III-a, Trinitas, 2007, p. 159; Arhim. Dosoftei Șcheul, *Schitul Pocrov. Loc de taină și lumină*, Trinitas, Iași, 2007, pp. 15-16.

¹⁵⁶ Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, pp. 320-321.

¹⁵⁷ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Manual pentru Seminarile teologice*, ediția a II-a, Sibiu, 1978, p. 286.

¹⁵⁸ *Ibidem*. În testamentele (diatele) Mitropolitului Varlaam pentru Mănăstirea Secu se vorbește de „căldări de bere și de rachiu și țigai și tingiri și leaghinuri cu ibric [...] și buți și boloboace”, dar nu se vorbește nimic despre cărți, obiecte de cult sau veșminte liturgice. Vezi V.A. Urechia, *op. cit.*, pp. 4-7 din extras.

pătimaș, Paul de Alep despre preoții moldoveni: „Preoții lor (ai Moldovenilor) sunt cei dintâi care își încep ziua la crâșmă”¹⁵⁹.

Unii cercetători consideră că isihasmul a influențat doar clerul monahal, fără a fi, *in extensio*, o reflecție asupra misiunii spirituale a clerului de mir¹⁶⁰. Nu subscriu la această opinie, deoarece monahismul românesc a avut o puternică influență asupra vieții popoului. Dar decadența spirituală care începea să se manifeste în ambele laturi, și printre monahi, și printre mireni, era evidentă. Se simțea nevoia înnoirii prin această etapă a isihasmului. Și această nevoie de înnoire începe să-și facă simțită prezența și între români. În locul marilor mănăstiri se ridică schituri și chilii, mai potrivite noului spirit¹⁶¹. Atât în Moldova, cât și în Țara Românească s-au ridicat numeroase așezăminte duhovnicești¹⁶². În astfel de schituri și chilii vor trăi mai târziu mari îndrumători duhovnicești: Sfântul Pahomie de la Gledin, Sfântul Vasile de la Poiana Mărului, Sfântul Paisie Velicovschi de la Neamț.

În munții din jurul Mănăstirii Secului se retrăseseră mulți sihaștri¹⁶³. De aceea, Mitropolitul Ghedeon, călugăr secan, se simte obligat să ctitorească un schit, o sihăstrie retrasă, cu o biserică și câteva chilii, spre folosul acestor sihaștri, care veneau aici de prin locurile lor retrase la Sfânta Liturghie, în duminici și sărbători.

Ca loc pentru noul sfânt locaș a fost aleasă Poiana lui Atanasie, la trei kilometri sud de actuala Mănăstire Secu. Aici, în anul 1655, Mitropolitul Ghedeon a clădit o biserică din lemn, cu chilii și cele de trebuință¹⁶⁴. Însemnările de pe pomelnicele mănăstirilor Secu și Sihăstria întăresc, chiar dacă cu unele confuzii și imprecizii,

¹⁵⁹ *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, p. 58.

¹⁶⁰ Bogdan-Petru Maleon, art. cit., p. 82.

¹⁶¹ Pr. prof. Ioan Rămureanu *et alii*, *op. cit.*, vol. II, p. 321.

¹⁶² În secolul al XVII-lea, în Moldova au fost construite (ctitorite) 29 mănăstiri și 55 schituri (32 mănăstiri și 114 schituri în Țara Românească), iar în secolul al XVIII-lea, 21 mănăstiri și 102 schituri (18 mănăstiri și 93 schituri în Țara Românească). Vezi Pr. Constantin C. Cojocaru, *Antonie, Mitropolit al Moldovei, al Cernigovului și al Belgorodului...*, p. 310.

¹⁶³ Toponimele din jurul mănăstirii arată o intensă viețuire sihăstrească, fie anterioară mănăstirii, fie contemporană cu mănăstirea. Astfel sunt Poiana lui Ion, Poiana lui Atanasie, Poiana lui Chiriac, Poiana lui Pavel, Poiana lui Vasian și altele precum Chiliile lui Moise, Chiliile lui Prihor, Chiliile lui Veniamin, Chiliile lui Spiridon și Chiriac. Vezi Protos. Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu...*, pp. 20-21.

¹⁶⁴ Ierom. Ioanichie Bălan, *Mănăstirea Sibăstria, monument istoric*, ediția a IV-a, Mitropolia Moldovei și Sucevei, 1981, pp. 3-5.

adevărul despre această ctitorie. În pomelnicul Mănăstirii Secu este următoarea însemnare: „Episcopul Ghedeon. Ot Secul. Acesta a făcut Sihăstria Secului”¹⁶⁵. În pomelnicul Mănăstirii Sihăstria găsim o altă însemnare lipsită de precizie: „Episcopul Ghedeon. Prea Sfinția Sa Episcopul Ghedeon din Huși este cel dintâiu ctitor al Sihăstriei ot Mănăstirea Secului”¹⁶⁶. Abia inscripția de pe placa de marmoră de la ușa bisericii mari, așezată în vremea păstoriei Mitropolitului Pimen Georgescu (1909-1934), menționează anul ctitoriei. Dar aduce alte imprecizii. Iată textul inscripției: „Acest așezământ călugăresc – schitul Sihăstria – înființat în 1655 printr-o mică biserică de lemn, de episcopul de Roman, Ghedeon, fost călugăr în Mănăstirea Secu și mai târziu mitropolit al Moldovei [...]”¹⁶⁷. Acum, așadar, Ghedeon este menționat ca episcop de Roman. Confuzia provine din lipsa de rațiune și de coroborare a datelor. În 1655, Sfântul Varlaam Moțoc trăia încă în mintea călugărilor de la Secu, pentru care el era încă mitropolitul. În activitatea de ctitorire și de rectitorire a Sihăstriei au fost doi ierarhi cu numele Ghedeon. Primul ctitor a fost Mitropolitul Ghedeon, cel de care se ocupă studiul de față. Ioanichie Bălan, în monografia Mănăstirii Sihăstria, spune lămurit: „[...] Ghedeon, [...] ucenic al venerabilului mitropolit Varlaam Moțoc, a întemeiat în 1655 – când deja era mitropolit al Moldovei (1653-1659) – prima biserică a schitului Sihăstria, pe care apoi a înzestrat-o cu chilii și cele de nevoie”¹⁶⁸. În secolul următor (al XVIII-lea), biserica ajungând în ruină, a fost rectitorită în 1734 tot de un fost călugăr de Secu, de episcopul Ghedeon de Roman (1734-1743)¹⁶⁹. Potrivirea de nume a acestor doi ctitori secani a făcut să apară confuziile pe care le-am menționat. Dar aceste confuzii și imprecizii nu se opresc aici. Majoritatea istoricilor și cercetătorilor au considerat ca prim ctitor al schitului Sihăstria pe

¹⁶⁵ Arhim. Dionisie I. Udișteanu, *Graiul evlaviei străbune...*, ediția a II-a, p. 96.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 162. În ambele cazuri, lipsește anul, iar ctitorul, Mitropolitul Ghedeon, este pomenit ca episcop de Huși.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 154.

¹⁶⁸ Ieromonah Ioanichie Bălan, *Mănăstirea Sihăstria, monument istoric*, ediția a IV-a, p. 5.

¹⁶⁹ Acest Ghedeon, călugăr de Secu, înmormântat și el la Mănăstirea Secu, a fost mai întâi episcop la Huși (1728-1734), apoi la Roman. Numai că el nu a mai ajuns mitropolit, așa cum face confuzie inscripția de la Mănăstirea Sihăstria. Vezi Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice...*, pp. 531 și 527; Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, p. 356.

cel de-al doilea Ghedeon, adică pe episcopul de Roman, scurtând, așadar, cu 80 de ani, existența schitului¹⁷⁰.

În ultimii ani s-a acceptat că acesta este adevărul istoric, considerând prim ctitor al Sihăstriei pe Mitropolitul Ghedeon și anul ctitoriei 1655. La această acceptare s-a ajuns coroborându-se informațiile din pomelnicele celor două mănăstiri și din inscripția de la Sihăstria, așa cum am arătat că a făcut Ioanichie Balan¹⁷¹.

---

¹⁷⁰ Nicolae Stoicescu, în *Repertoriul bibliografic...*, pp. 753-754 și 823, nota 41, enumerând bibliografia de până atunci (lucrarea a apărut în 1974), trage concluzia că prima biserică a schitului Sihăstria este cea din 1734, a episcopului Ghedeon de Roman. Conducându-se după Nicolae Stoicescu și după bibliografia citată de el, Pr. Scarlat Porcescu (în lucrarea sa *Episcopia Romanului...*, p. 221) adoptă aceeași poziție. Și Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, în *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a (1994), p. 356, a susținut această poziție: „[...] Ghedeon a ctitorit schitul Sihăstria, situat în apropiere de Secu. A ridicat aici o biserică din lemn, prin 1734, desigur pentru «sihaștrii» veniți în aceste locuri retrase”. Dar în același an (1994), Preacucernicia Sa corectează această opinie. Trebuind să scrie viața Cuvioasei Teodora de la Sihla, care a sihăstrit în acest munte în ultimele decenii ale secolului al XVII-lea, părintele profesor recunoaște că „Sihăstria Secului (era) un schit care luase ființă în jurul anului 1650”. Această aproximare, fără a menționa numele ctitorului, ne duce cu gândul la Mitropolitul Varlaam și nu la Mitropolitul Ghedeon. Vezi Idem, *Sfinți daco-romani și români*, Trinitas, Iași, 1994, p. 86. Aceeași poziție este susținută și în ediția a doua, Trinitas, Iași, 2000, p. 107, și în ediția a treia, Trinitas, 2007, p. 97.

¹⁷¹ Ierom. Ioanichie Balan, *Mănăstirea Sibăstria monument istoric*, ediția a IV-a, p. 5. Protos. Macarie Ciolan, în studiul său *Un vechi așezământ de cultură...*, p. 187, scrie: „În 1645 (poate că o eroare de tipar a făcut să apară aici anul 1645 și nu 1655. Iar dacă este anul 1655, la acea dată Ghedeon era mitropolit, *n.n.*), episcopul de Huși, Ghedeon, a făcut aici (la schitul Sihăstria Secului) prima biserică de lemn cu hramul «Nașterea Maicii Domnului», înzestrând-o cu toate cele necesare”. Vezi și Idem, *Mănăstirea Secu...*, p. 58. Am arătat în nota anterioară și ultima poziție a Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, propunând anul 1650. Petronel Zahariuc (în *op. cit.*, p. 484) subscrie pentru anul 1655: „Potrivit tradiției, în anul 1655, episcopul Ghedeon de la Huși ar fi construit biserica schitului Sihăstria și tot el s-ar fi îngrijit de ridicarea paraclisului Maicii Domnului, în turnul dinspre sud-est, în capătul fostelor chilii egumenești. Se poate că tradiția cuprinde și un miez de adevăr...”. Cu câțiva ani în urmă s-a întocmit o listă oficială a mănăstirilor și schiturilor din Arhiepiscopia Iașilor. În cazul Mănăstirii Sihăstria se dau următoarele date: „Anul ctitoririi bisericii principale: 1655. [...] Ctitori: sihaștrii viețuitori în aceste locuri; 1655 – Episcopul Ghedeon de Huși (la acea dată Ghedeon era mitropolit); 1734 – Episcopul Ghedeon de Roman [...]”. Vezi Arhim. Timotei Aioanei, „Purtând de grijă de cele ale Domnului” (I Corinteni, 7, 34). Mănăstirile și schiturile din Arhiepiscopia Iașilor”, în *Cu timp și fără timp. Arhiepiscopia Iașilor în date și imagini (1990-2005)*, Editura Trinitas, Iași, 2005, p. 128.

Mitropolitul Ghedeon a ctitorit schitul Sihăstria Secului (actuala Mănăstire Sihăstria din Munții Neamțului) în anul 1655, deci cu mult timp înainte de vestitele schituri nemțene: Pocrov, al Sfântului Ierarh Pahomie de la Gledin (ctitorit în anul 1714¹⁷²) și Vovidenia, al Episcopului Ioanichie de Roman (1747-1769), ctitorit în anul 1749¹⁷³. Așadar, Mitropolitul Ghedeon poate fi considerat un deschizător de drum în osteneala de revigorare a vieții duhovnicești, etapă nouă a isihasmului românesc, împlinită în paisianism (de la Sfântul Cuvios Paisie de la Neamț). Dar ctitoria Mitropolitului Ghedeon (actuala Mănăstire Sihăstria) a fost rânduită de Dumnezeu să aibă un rol important (prin Părinții Cleopa Ilie, Paisie Olaru și ucenicii lor) și în etapa isihastă a secolului al XX-lea, cunoscută sub denumirea de „Renașterea filocalică” și „Rugul Aprins”¹⁷⁴, ultima etapă conturată a Isihasmului românesc.

e. Alte fapte și evenimente din viața Mitropolitului Ghedeon

În 1664 (în a doua sa păstorie), Mitropolitul Ghedeon a dăruit Mănăstirii Secu, mănăstirea sa de metanie, o frumoasă *Evanghelie*

---

¹⁷² Constantin N. Tomescu, *op. cit.*, p. 130; Diac. Ioan Ivan și Pr. Scarlat Porcescu, *Mănăstirea Neamț*, Iași, 1981, pp. 256-261; Arhim. Dosoftei Șcheul, *op. cit.*, p. 19; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 353-354.

¹⁷³ Constantin N. Tomescu, *op. cit.*, pp. 125-126; Diac. Ioan Ivan și Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.*, pp. 250-256; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 456-457. Vezi și lucrarea recentă Arhid. Timotei Aioanei, *Schitul Vovidenia. Tradiție și actualitate*, Trinitas, Iași, 1995.

¹⁷⁴ Mitropolitul Serafim, *Isihasmul, tradiție și cultură românească*, traducere de Iuliana Iordăchescu, Editura Anastasia, 1994, pp. 182-200. Despre „Rugul Aprins”, vezi André Scrima, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, prefață de Andrei Pleșu, volum îngrijit de Anca Manolescu, Editura Humanitas, București, 1996, pp. 109-180. Pentru legăturile Părintelui Cleopa cu „Rugul Aprins”, vezi și Pr. prof. Constantin C. Cojocaru, „Părintele Cleopa, Mănăstirea Slatina și «Rugul Aprins»”, în *Părintele Cleopa Ilie (1912-1998). Prieten al sfinților și dubovnic al credincioșilor. In memoriam*, Trinitas, Iași, 2005, pp. 177-194.

slavonă (manuscris), acoperită cu catifea roșie, ferecată cu argint și poleită cu aur¹⁷⁵. Tot el a mai dăruit aceleiași mănăstiri și un *Octoib*¹⁷⁶.

Domnul Gheorghe Ștefan, continuând lucrarea înaintașului său Vasile Lupu¹⁷⁷, a finalizat construirea bisericii Mănăstirii Putna, pe care Mitropolitul Ghedeon a sfințit-o și i-a dăruit, după rânduială,

---

¹⁷⁵ La sfârșitul Evangheliei după Matei, are însemnarea aceasta, în slavonește, care, tradusă în românește, spune: „Cu voia Tatălui și cu conlucrarea Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, atotvăzătorului și preabunului Dumnezeu, Carele dă după început și sfârșit, începutu-s-au și s-au săvârșit această Evanghelie, scrisă cu binecuvântarea și cu porunca, cu darea și cu osârdia și cu bunăvoința a Preasfințitului Părintelui nostru Ghedeon, Arhiepiscopul și Mitropolitul Sucevii, originar din sfânta mănăstire ce să zice Părăul Secu, unde este biserica «Tăierea cinstitului Cap al Sfântului și Slăvitului Prooroc Înainte Mergătorilor și Botezătorul Ioan», anume Secu, ca să fie lui spre rugă și pomenire și părinților lui veșnică pomenire [...]. (Urmează îndătinatul blestem.) În zilele lui IO Istratie Dabija voevod (...). În anul 7172 (1664). Și s-a săvârșit în luna mart 14°. Arhimandrit Dionisie I. Udișteanu, *Graiul evlaviei străbune...*, p. 112. Credem că manuscrisul a fost comandat în prima păstorie a Mitropolitului Ghedeon, deoarece din ianuarie 1664, când revine în scaun, și până în martie nu se putea realiza această lucrare. Petronel Zahariuc (*op. cit.*, p. 484, citând pe Protos. Macarie Ciolan, *Un vecchi așezământ de cultură...*, pp. 178 și 200) spune că Evanghelia a fost dăruită mănăstirii de Ghedeon, când el era egumen al ei. Dar copistul spune precis că a fost făcută comanda de Arhiepiscopul și Mitropolitul Ghedeon. Lipsa de coroborare a datelor a făcut și pe Protos. Macarie Ciolan (*Mănăstirea Secu...*, p. 114) să spună: „Sfânta Evanghelie executată de Mitropolitul Ghedeon în anul 1664, pe când era monah în această mănăstire”.

¹⁷⁶ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 484.

¹⁷⁷ Cronicarul Ion Neculce, în *O samă de cuvinte*, spune: „Vasilie vodă, aproape de mazilie au greșit lui Dumnezeu, că i s-au întunecat mintea spre lăcomie, de au stricat Mănăstirea Putna, gândind că va găsi bani și n-au găsit. Și s-au apucat să o facă de nou iarăși precum au fost și nu i-au ajutat Dumnezeu să o facă. Că au zidit-o numai din temelie din pământ până la ferestri și i-au luat Dumnezeu domnia. (...) Și pre urmă au gătit Mănăstirea Putna Gheorghe Ștefan vodă, după ce au luat domnia, de este zidită precum se vede acum”. Ion Neculce, *op. cit.*, p. 47. Autorii moderni nu cred spusele lui Ion Neculce despre lăcomia lui Vasile Lupu și consideră că biserica Mănăstirii Putna se slăbise din pricina vremii și Vasile Lupu a început prefacerea ei. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, pp. 100-101; Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic...*, p. 671; Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Sfânta Mănăstire Putna, 2005 (Editura Mușatinii, Suceava, 2005), pp. 269-270, nota 108; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 168.

antimisul¹⁷⁸. Lucrările bisericii s-au terminat sub Eustratie Dabija Vodă (1661-1665), în 1662¹⁷⁹.

Față de Mănăstirea Cașin¹⁸⁰, ctitoria principală¹⁸¹ a lui Gheorghe Ștefan, Mitropolitul Ghedeon a avut o atenție deosebită. În capitolele anterioare l-am întâlnit pe Ghedeon la Moscova, cerând țarului meșteri iconari pentru această mănăstire. Tot Ghedeon ar fi mijlocit pe lângă arhiepiscopul Lazăr Baranovici, cel hirotonit de el, să trimită de la Cernigov la Mănăstirea Cașin profesori de Teologie pentru înființarea aici a unei academii, fapt care a rămas doar planificat, dar nerealizat din cauza grăbitului sfârșit al domniei lui Gheorghe Ștefan.

¹⁷⁸ Antimisul Mitropolitului Ghedeon dăruit bisericii Mănăstirii Putna cu ocazia sfințirii, înjumătățit de vitregiile vremurilor, se află în Muzeul Mănăstirii Putna și are inscripția slavonă (cât s-a păstrat din ea) cu următorul cuprins, în traducere: „Altarul Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și sălașul Duhului Sfânt; s-a început și s-a zidit și a fost terminată această biserică în numele Preacuratei și Preabinecuvântatei Împărătesei noastre, a noastrei de Dumnezeu Născătoare și Fecioarei Maria și a cinstitei sale Adormiri. Și s-a sfințit și s-a binecuvântat cu mâinile Înalt Prea Sfințitului Părintelui nostru Kir Ghedeon, Arhiepiscop și Mitropolit al Sucevii, în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorului domnului nostru IO Gheorghie Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu Domn al pământului Moldovei”. Dorin Jacotă, *Un antimis din timpul Domnitorului Gheorghe Ștefan*, în MMS, anul XXXV (1959), nr. 1-2, pp. 135-137.

¹⁷⁹ Conform pisaniei slavone din pridvor, de deasupra ușii care duce în pronaos, „această biserică a înnoit-o IO Gheorghe Ștefan Vodă și s-a sfârșit în zilele lui Istrati Dabija Vodă, în anul 7170 (= 1662)”. Claudiu Paradais, *Comori ale spiritualității românești la Putna*, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1988, p. 41. Vezi și Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic...*, p. 671.

¹⁸⁰ N. Iorga, Mănăstirea Neamțului. Viața călugărească și munca pentru cultură, ediția a III-a, Editura Tipografiei Monastirii Neamțu, 1925, p. 36, spune: „Gheorghe Ștefan, care-și făcuse mănăstirea la Cașin, lângă moșiile sale băcăoane și putnene”. Gândind la moșiile putnene ale lui Gheorghe Ștefan, revenim la ideea lansată de noi, că Mitropolitul Ghedeon a fost de origine putnean, ca și Mitropolitul Varlaam Moțoc, și, poate, un mai vechi cunoscut al lui Gheorghe Ștefan. De aceea și Episcopul Melchisedec spune că Ghedeon avea „un particular favor [...] la Domnul Gheorghe Ștefan”. Melchisedec, *Cronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire*, pp. 121-122.

¹⁸¹ În afară de Mănăstirea Putna, Domnul Gheorghe Ștefan mai este pomenit ctitor și la schitul Poienile-Trotuș, ante 1655. Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic...*, p. 654 și p. 689, nota 75. Tot el a zidit o biserică de piatră, în locul celei vechi, la mănăstirea ortodoxă din apropiere de Munkács, pe când era pribeag (1664). Vezi Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, vol. 3, pp. 100-101.

Mitropolitul Ghedeon a îndemnat și a binecuvântat toate acțiunile întreprinse de Domnul Gheorghe Ștefan de susținere a Bisericii Ortodoxe din Orient. Deși promovat în scaunul patriarhal de Vasile Lupu, Patriarhul Paisie al Ierusalimului a avut relații bune cu Gheorghe Ștefan și a susținut, așa cum am văzut, demersurile acestuia și ale Mitropolitului Ghedeon de încheiere a tratatului cu Rusia. Drept mulțumire, în 1656, deci chiar în anul încheierii tratatului, voievodul moldovean și doamna sa Safta au dăruit un epitrabil și un aghiazmatar de argint și aur Bisericii Sfântului Mormânt din Ierusalim¹⁸².

Toate aceste acțiuni de susținere și ajutorare a locașurilor de cult se făceau la îndemnul și cu binecuvântarea Bisericii. De aceea, Mitropolitul Ghedeon este menționat mereu în fruntea ierarhilor moldoveni care binecuvântează daniile domnului Moldovei către Biserica „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului (5 aprilie 1656)¹⁸³, către Mănăstirea Giromeri din Epir (18 ianuarie 1657)¹⁸⁴ și către Mănăstirea Iviron de la Muntele Athos (20 ianuarie 1657)¹⁸⁵.

Cu ierarhii vecini Mitropolitul Ghedeon s-a aflat în relații frățești de egalitate, de cooperare și de întraajutorare. Am prezentat mai sus acțiunile patriarhilor Macarie al Antiohiei și Paisie al Ierusalimului

¹⁸² Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 483.

¹⁸³ Mircea Păcurariu, *Din istoria legăturilor bisericești ale Transilvaniei cu Moldova*, în MMS, anul XLIV (1968), nr. 11-12, p. 663; Pr. prof. C.C. Cojocaru, *Biserica Moldovei, sprijinitoare a Orientului Ortodox*, partea a II-a, p. 49; Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 484.

¹⁸⁴ Mănăstirii Giromeri, din eparhia Ianina, din Epir, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, i-a făcut Gheorghe Ștefan un dar anual (un „oboroc”) în bani de 3000 de aspri, plus 300 aspri pentru călugărul ce va veni să ridice darul. Petronel Zahariuc, *op. cit.*, pp. 483-484; Idem, *Date noi despre legăturile Țărilor Române cu Epirul*, în Idem, *De la Iași la Muntele Athos. Studii și documente de Istorie a Bisericii*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008, p. 167.

¹⁸⁵ Mănăstirii Ivir îi dăruiește domnul Moldovei un ajutor anual de 3.500 de aspri. Diac. prof. Gheorghe I. Moisescu, *Contribuția românească pentru susținerea Muntelui Athos în decursul veacurilor*, în „Ortodoxia”, anul V (1953), nr. 2, p. 250; Pr. prof. C.C. Cojocaru, *Biserica Moldovei, sprijinitoare a Orientului Ortodox...*, partea a II-a, p. 41; Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod...*, pp. 483-484. Acest ajutor era și o recunoștință pentru faptul că Mitropolitul Ghedeon fusese ajutat la redactarea tratatului moldo-rus, la Moscova, de arhimandritul Dionisie și de ierodiaconul Meletie de la această mănăstire Iviron, așa cum am arătat la locul potrivit. Vezi Petronel Zahariuc, *Legăturile Țărilor Române cu Mănăstirea Iviron de la Muntele Athos; noi documente*, în *De la Iași la Muntele Athos...*, pp. 246-249.

de susținere a demersurilor lui Ghedeon la Moscova, pentru încheierea tratatului cu țarul. În anul 1670 a primit vizita Patriarhului Dositei II Notara al Ierusalimului (1669-1707)¹⁸⁶. Am arătat, de asemenea, relațiile sale cu Patriarhul Nikon al Moscovei în realizarea tratatului ruso-moldav, cât și în cazul reformei lui Nikon, mitropolitul Moldovei, Ghedeon participând la sinoadele și la debaterile de la Moscova. A fost în bune relații cu Mitropolitul Silvestru Kosov al Kievului, mai ales în acea perioadă de nestatornicie în care Ucraina căuta să iasă din componența Regatului Polonez și să intre în structura Împărăției Ruse, iar Biserica Ucraineană trebuia să iasă de sub ascultarea Patriarhiei Ecumenice și să se integreze în Patriarhia Rusă. Așa se explică, în această perioadă de nestatornicie și de așteptare a încheierii tratatelor de pace, acceptarea hirononiei arhiepiscopului de Cernigov în Moldova.

Cu Mitropolitul Ardealului, Sava Brancovici, Mitropolitul Ghedeon a avut, de asemenea, relații frățești. Dacă principele Gheorghe Rákóczy II (1648-1660) nu i-a mai impus acestuia condițiile calvinizante umiltoare, istoricii consideră că aceasta s-a întâmplat în urma mijlocirii lui Gheorghe Ștefan al Moldovei¹⁸⁷. Dar voievodul moldovean credem că nu ar fi întreprins nimic în această privință de capul lui, dacă nu ar fi fost sfătuit de mitropolitul său.

Concluzii

Așa cum am spus și în introducerea la acest studiu, Mitropolitul Ghedeon a păstorit Biserica Moldovei în două rânduri¹⁸⁸,

---

¹⁸⁶ S-ar putea spune, fără exagerare, că adevăratele reședințe ale lui Dositei erau în București și în Iași, nicidecum în Ierusalim. În 1670 era în București și apoi în Iași, unde a primit din partea prietenului său, Gheorghe Duca Vodă (1665-1666; 1668-1672; 1678-1683), închinarea mănăstirilor ieșene Cetățuia și Hlincea. Ilie Georgescu, *Legăturile Țărilor Române cu Ierusalimul. Patriarhii Ierusalimului în Țările Române (veac. XVII-XVIII)*, în ST, anul VIII (1956), nr. 5-6, p. 354; Diac. Ioan Ivan, *Patriarhi ortodocși în Moldova*, în MMS, anul LI (1975), nr. 9-12, pp. 692-695; Pr. prof. C.C. Cojocaru, *Biserica Moldovei, sprijinitoare a Orientului Ortodox...*, partea a II-a, p. 51; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, pp. 95 și 262.

¹⁸⁷ Dr. Ioan Lupaș, *op cit.*, p. 70; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, ediția a II-a, p. 80.

¹⁸⁸ Prima păstorie a Mitropolitului Ghedeon (1653-1659) a fost în timpul domniilor lui Gheorghe Ștefan (1653-1658), Gheorghe Ghica (1658-1659) și Constantin Șerban Basarab (2-21 noiembrie 1659). A doua păstorie (1664-1671) a avut loc în

încadrate istoric de păstorirea marilor mitropoliți ai Moldovei Sfântul Ierarh Varlaam și Sfântul Ierarh Dosoftei. Din cauza strălucirii acestora, portretul Mitropolitului Ghedeon a rămas abia schițat și umbrit. Ba mai mult, așa cum am arătat, marele istoric Nicolae Iorga a adăugat nuanțe de cărbune în acest portret. Acest studiu dedicat personalității Mitropolitului Ghedeon a încercat să aducă îndreptățite raze de lumină asupra chipului marelui ierarh. Din acest portret, nădăjduiesc că acum mai bine conturat, ne vorbește de peste secole, iată, la 340 de ani de la încheierea activității sale arhieresti, mitropolitul Bisericii Moldovei.

Om cult, diplomat și patriot, ucenic și urmaș vrednic al Sfântului Mitropolit Varlaam Moțoc, Ghedeon a fost în bune relații cu mari personalități ale secolului: Nicolae Milescu Spătarul, Nikon, patriarhul Moscovei, Patriarhul Macarie al Antiohiei, Patriarhii Paisie și Dositei ai Ierusalimului, Arhiepiscopul Lazăr Baranovici al Cernigovului, Sfinții Mitropoliți Mărturisitori transilvăneni Ilie Iorest și Sava Brancovici și Sfântul Mitropolit Dosoftei care, în calitate de episcop de Huși și de Roman, i-a fost sufragane, iar în anul 1671 i-a urmat în scaunul mitropolitan.

Mănăstirea Secu, cea care l-a format și îi adăpostește mormântul, are în acest vrednic mitropolit încă un mijlocitor la Tronul Slavei Dumnezeiești.

---

timpul următorilor domni: Eustratie Dabija (1661-1665), Gheorghe Duca (1665-1666), Iliș Alexandru (1666-1668) și Gheorghe Duca (a doua oară, 1668-1672).

The Metropolitan Ghedeon of Moldavia (1653-1659; 1664-1671)

Rev. Constantin C. COJOCARU
Rev. Ph.D. Marcel C. COJOCARU

Metropolitan Ghedeon has ruled the Moldavian Church of for two pastorates (1653-1659; 1664-1671), being contemporary with two great giants: the Saint Metropolitan Varlaam and the Saint Metropolitan Dosoftei. Due to the shine of the two great metropolitans, the portrait of Metropolitan Ghedeon remained shadowed and barely outlined. Moreover, as we indicate, the great historian Nicolae Iorga has added shades of charcoal to this portrayal.

We tried, as much as possible, to reveal the historical character of Metropolitan Ghedeon in a positive light. Erudite, diplomat and patriot, apprentice and meritorious follower of the Saint Metropolitan Varlaam Motoc, Ghedeon was contemporary and in good relations with great figures of his age.

We described the ecclesiastical patronage of Metropolitan Ghedeon and his involvement in the spiritual affairs of the time.